

Evaluační zpráva: Kutná Hora

Evaluační zpráva lokálního partnerství ASZ

M'am'aloca, o.s.

M'am'aloca, o.s., 2015

Obsah

1	Úvod	5
1.1	Základní přehled situace ve městě	5
2	Zadání a cíle evaluace.....	7
2.1	Cíle evaluační analýzy	7
3	Metody a postupy analýzy, průběh sběru dat	8
4	Spolupráce ASZ s partnery	11
4.1	Zahájení spolupráce, očekávání a motivace	11
4.2	Další průběh spolupráce	11
4.3	Lokální konzultant	12
4.4	Exit strategie	13
4.5	Vzdálená podpora	14
5	Nastavení, udržitelnost a efektivita integračních mechanismů	16
5.1	Odchod ASZ a předání agendy	19
6	Klíčová rozhodnutí a přístupy vedení obce ke spolupráci.....	21
6.1	Změny v oblasti sociálních (integračních) politik	21
7	Konkrétní dopady projektů	22
7.1	Projekty zaměřené na vzdělávání	22
7.2	Projekty zaměřené na děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit	25
7.2.1	NZDM Klubus.....	26
7.2.2	Kluby Maják a Kotva	27
7.3	Projekty zaměřené na sociálně patologické jevy a prevenci kriminality	27
7.4	Ekonomická situace (nezaměstnanost a zadluženost)	28
7.4.1	Sociální podnik Eko-ano	29
7.4.2	Veřejně prospěšné práce	31
7.4.3	Nelegální zaměstnávání	32
7.4.4	Rubikon centrum.....	32
7.4.5	Kariérní a pracovní poradenství	32
7.5	Terénní sociální práce	33

7.6	Stručný souhrn projektů	34
7.7	Dopady zaváděných opatření na obyvatele SVL.....	35
8	Změna kvality života v lokalitách a v obci	38
8.1	Neškaredice.....	38
8.2	Kutná Hora	40
8.2.1	Ubytovna Lorec	41
8.2.2	Ubytovna Okál	42
8.2.3	Ubytovna Třebišovská	43
8.3	Migrační procesy a jejich motivace.....	45
8.4	SVL v Kutné Hoře – shrnutí	46
9	Případová studie – Bydlení	48
9.1	Výchozí situace.....	48
9.2	Vznik a hodnocení podkladových analýz	49
9.3	Změna dostupnosti bydlení pro lidi ze SVL	50
9.3.1	Noclehárny	51
9.3.2	Azylový dům pro matky s dětmi.....	52
9.3.3	Azylový dům pro muže	52
9.3.4	Navazující bydlení – prostupné bydlení	52
9.3.5	Sociální bydlení.....	53
9.3.6	Shrnutí případové studie.....	54
10	Shrnutí a doporučení	57
10.1	Shrnutí.....	57
10.2	Závěr.....	60
11	Literatura a prameny	62
11.1	Literatura, dokumenty a internetové stránky	62
11.2	Oslovení aktéři	62

1 Úvod

Předkládaný text shrnuje výsledky evaluační analýzy, která byla zpracována v Kutné Hoře v měsících duben až srpen 2015. Zadavatelem výzkumu byla ČR – Úřad vlády České republiky, zastoupený Bc. Martinem Šimáčkem, ředitelem Odboru pro sociální začleňování (Agentury, též Agentura pro sociální začleňování, ASZ). Dodavatelem výzkumu bylo občanské sdružení M'am'aloca. Struktura analýzy vychází z požadavků Agentury specifikovaných v zadávací dokumentaci.

Údaje v textu odrážejí stav v době šetření, pokud není uvedeno jinak. Je nutné počítat s tím, že některé děje (např. migrace ve vymezených lokalitách) jsou dynamické a mohou podléhat rychlým zvratům, které nebylo možné zaznamenat, jelikož se mohly odehrát po návratu výzkumníků z terénu.

1.1 Základní přehled situace ve městě

Celkový počet obyvatel města Kutná Hora, které je okresním městem ve Středočeském kraji, činil k 1. 1. 2013 celkem 20 470 osob (z toho 9 989 mužů a 10 481 žen). Průměrný věk k 1. 1. 2013 činil celkem 41,9 let, z toho u mužů 40,3 let, u žen 43,4 let.¹ Dle demografické analýzy kopíruje věková struktura obyvatel celorepublikový trend, tj. sledujeme intenzivní demografické stárnutí. Současně se prodlužuje průměrná délka života, což je důsledkem zejména rostoucí životní úrovně obyvatel.

Z hlediska národnostní struktury je dle údajů z posledního sčítání lidu podíl obyvatel české národnosti v Kutné Hoře téměř 96 %. Nejpočetnější národnostní menšinou jsou slovenští obyvatelé (338, tj. 1,6 %)². Sociálně demografická analýza mj. upozorňuje na silně podhodnocená data týkající se romské menšiny, k níž se v roce 2001 oficiálně přihlásilo pouze patnáct občanů (tj. 0,1 %). V souvislosti s řešením otázky romského etnika je jednou z priorit města udržitelný rozvoj sociálně vyloučených lokalit – v minulosti se to týkalo převážně městské části Neškaredice, kde ale podle informací získaných v průběhu našeho šetření nastaly výrazné změny. V Neškaredicích došlo k téměř naprostému odlivu romského obyvatelstva (do centra Kutné Hory i dalších okolních měst, zůstalo jedenáct romských obyvatel z původních odhadovaných 150). Udávanou příčinou takto výrazné migrace byla zadluženost nemovitostí a následná exekuce a prodej majetku. Převážná většina obyvatel se přestěhovala do kutnohorských městských i soukromých ubytoven, zejména na ubytovny Okál a Lorec. Tento krok však posílil sociální vyloučení ve výše zmiňovaných dvou ubytovnách, které tak vykazují prvky sociální exkluze.

¹ Zdroj: Statistiky ČSÚ. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistiky>

² Zdroj: viz předchozí poznámka.

Na základě předchozích průzkumů³ žije ve městě Kutná Hora cca 500–600 sociálně vyloučených osob a to převážně v již zmíněných městských i soukromých ubytovnách. Řešením sociálního vyloučení těchto obyvatel města se intenzivně zabývala od roku 2010 Agentura pro sociální začleňování, která je nástrojem vlády ČR. Základem činnosti Agentury pro sociální začleňování je Lokální partnerství Kutná Hora. V jeho rámci docházelo k pravidelnému setkávání zástupců obce, veřejné správy, škol a neziskových organizací, kteří se angažují v procesech sociálního začleňování. Některé cíle strategického plánování Lokálního partnerství se prolínaly s cíli pracovní skupiny komunitního plánování *Osoby ohrožené sociálním vyloučením a krizí*, vznikly dokonce snahy Lokálního partnerství s Komunitním plánováním města Kutná Hora úzce provázat, a to především formou pravidelných konzultací s koordinační skupinou. V návaznosti na původní Strategický plán sociálního začleňování vytvořený Lokálním partnerstvím vznikl Akční plán sociálního začleňování, který byl platným dokumentem (schváleno zastupitelstvem města) do poloviny roku 2013. Tedy právě do doby ukončení spolupráce města Kutná Hora s Agenturou pro sociální začleňování. Úkolem posledního roku spolupráce s Agenturou bylo zavedení tzv. exit strategie, tedy příprava na odchod Agentury z obce a navázání a udržení práce a dosažených výsledků Lokálního partnerství. Součástí této aktivity bylo i sestavení Akčního plánu na období červenec 2013 až červen 2014.

³ Zdroj: Akční plán sociálního začleňování pro město Kutná Hora na období červenec 2013 až červen 2014.

2 Zadání a cíle evaluace

2.1 Cíle evaluační analýzy

Cíle předkládané analýzy byly v zadání ASZ formulovány takto:

a) vyhodnotit adekvátnost sociálních (integračních) politik v obci a zjistit, zda zavedená opatření odpovídají potřebám lidí ohrožených sociálním vyloučením.

b) vyhodnotit udržitelnost a efektivitu struktur sociálního začleňování ve městě v momentě, kdy ASZ opouští obec nebo když již rok v obci přímo nepůsobí (týká se Kutné Hory). Zhodnotit, zda došlo k vytvoření a přetrvávání struktur umožňujících integraci a participaci lidí ohrožených sociálním vyloučením (průběh ukončení spolupráce, předání agendy obci a dalším aktérům; zda vedení obce i nadále udržuje a naplňuje inkluzivní ideu původního partnerství, zda zvládá a rozvíjí samostatnou integrační činnost i bez asistence Agentury, zda dělalo revizi plánu nebo se věnovalo přednostně udržování služeb; zda se zachovala funkční platforma aktérů, na jaký subjekt byla platforma převedena, jak často se schází; zda se zavedené služby udržely, zda jsou používané, kdo je používá a kdo k nim nemá přístup). U lokalit, kde již ASZ nepůsobí, budou významně posílena témata samostatné integrační činnosti obce.

c) poskytnout podklady pro změnu a přizpůsobení metod a procesů fungování aktérů na celkové i lokální úrovni.

3 Metody a postupy analýzy, průběh sběru dat

Metodika práce vycházela ze zadání, které je definováno ve Výzvě k podání nabídky (dále jen Výzva) „Evaluace v lokálních partnerstvích – 2014“. Působení ASZ v Kutné Hoře skončilo k polovině roku 2013. Před působením ASZ ve městě byla zpracována situační analýza poradenskou společností Navreme Boheme, ale její kvalita nebyla hodnocena jako ideální.⁴ Lepší přehled proto poskytuje analýza zpracovaná v roce 2013.⁵ Již během působení Agentury v Kutné Hoře byla publikována Evaluace lokálního partnerství Kutná Hora⁶, která již část činnosti ASZ v místě hodnotila. Předkládaná evaluace z těchto faktů vychází. Kromě toho, že se věnuje procesu působení ASZ v místě pouze v základních bodech (na toto téma byl kladen důraz v předešlé evaluaci), výrazněji hodnotí výsledky působení ASZ a jejich udržitelnost.

Evaluace v Kutné Hoře byla realizována kombinací kvantitativních a kvalitativních výzkumných metod. Zvolené techniky sběru dat odpovídaly specifikacím Výzvy a splňovaly přísné metodologické standardy, jaké odborná práce této povahy vyžaduje.

Desk research byl zaměřen zejména na analýzu již publikovaných dat. Výchozím materiálem, který poskytl pohled na lokalitu, byla analýza zpracovaná v roce 2013⁷. Dále se výzkumníci seznámili s Akčním plánem sociálního začleňování pro město Kutná Hora na období červenec 2013 až červen 2014 a Akční plán sociálního začleňování pro město Kutná Hora na období červenec 2014 až červen 2015. K dispozici byla také evaluace projektu⁸ zaměřeného na rozvoj sociálních služeb a sociální integraci obyvatel SVL. Data publikovaná v těchto materiálech byla konfrontována s aktualizovanými daty sebranými během zpracovávání evaluace. Pro získání bližšího přehledu byl stav výchozí situace v lokalitách prodiskutován s bývalým lokálním konzultantem. Jelikož činnosti ASZ v Kutné Hoře byla věnována, stejně tak jako v jiných oblastech, mediální pozornost, byly zhodnoceny také mediální výstupy v lokálním a regionálním tisku. V rámci desk research byly zjišťovány údaje do tabulky indikátorů od zástupců relevantních subjektů (Policie ČR, Úřad práce ČR, Probační a mediační služba ČR, základní školy, sociální služby aj.).

Pro zachycení pohledu osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách či osob ohrožených sociálním vyloučením byly provedeny polostandardizované rozhovory s obyvateli těchto lokalit. Snahou výzkumníků bylo, aby byla oslovena každá domácnost ve

⁴ Viz Demografické informační centrum, o.s. (2012): Evaluační zpráva lokality Kutná Hora.

⁵ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2013): Situační analýza sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory se zaměřením na potřeby lidí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Město Kutná Hora.

⁶ Viz pozn. 4.

⁷ Viz pozn. 1.

⁸ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2015): Závěrečná evaluace projektu „Rozvoj služeb a podpora sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory“.

všech identifikovaných problémových lokalitách (Neškaredice, ubytovny ve městě – např. Okál, Lorec). Ne vždy se to povedlo, neboť všechny domácnosti nebyly v době dotazování přítomné (zejména mužská populace na ubytovnách, což považujeme za důležitý faktor). Část oslovených respondentů se také odmítla rozhovoru zúčastnit. Přesto je možné konstatovat, že šetření v domácnostech bylo úspěšné.

Stejně jako u předchozích výzkumů v sociálně vyloučených lokalitách se opět potvrdilo, že obyvatelé těchto lokalit jsou nejvíce ochotni vypovídat při prvním kontaktu s výzkumníky. Po konzultacích s ASZ byla připravena krátká základní osa rozhovoru a respondentům bylo umožněno šířeji mluvit o tématech, která považovali za důležitá. Vzhledem k velikosti populace v těchto lokalitách jsme uskutečnili 27 hloubkových rozhovorů s osobami v ohrožení sociálním vyloučením. Kromě jednotlivých lokalit jsme uskutečnili též rozhovory se zaměstnanci sociální firmy Eko-ano, které evidujeme samostatně (většina těchto pracovníků ale také bydlí v uvedených lokalitách). Rozložení respondentů dle jednotlivých lokalit viz následující tabulka.

Tabulka 1: Respondenti dotazníkového šetření dle jednotlivých lokalit (včetně zaměstnanců Eko-ano)

Lokalita	Počet respondentů
Neškaredice	1 (R1)
ubytovna Lorec	8 (R2–R9)
ubytovna Okál	6 (R10–R16)
ubytovna Třebišovská	7 (R17–R23)
zaměstnanci Eko-ano	5 (R24–R28)

Zdroj: vlastní šetření

Rozhovory byly nahrávány na diktafon nebo, zejména v případě odmítnutí respondenta či vyhodnocení situace výzkumníkem, zapisovány do poznámkového bloku. Pasáže respondentů, které jsou citované v textu evaluace *kurzívou*, jsou doslovnými přepisováním jejich vyjádření. Snažíme se tak předejít možnému zkomolení či dezinterpretaci výroků. Výstupy z rozhovorů byly také kromě citování v textu kvalitativně analyzovány. Nezbytným doplňkem při analýze dat z hloubkových rozhovorů byla práce s poznámkovým aparátem, pořízeným v rámci zúčastněného pozorování a diskuse všech zapojených tazatelů.

Pokud to bylo možné, odehrávaly se rozhovory v domácnostech respondentů, čímž se naplnil jeden z požadavků výzkumu, kterým byla realizace hlubšího zúčastněného pozorování. Pokud nebyli výzkumníci do domácnosti vpuštěni, odehrály se rozhovory na chodbách domů, případně na prostranství před domem. Během pozorování byl kladen důraz nejen na situaci v jednotlivých domácnostech, ale také na situaci v lokalitách jako celku (sousedství, kvalita a údržba veřejného prostoru, vztahy v lokalitě). Dále pozorování

umožnilo díky zkušenostem výzkumníků činit odhady o materiálně-ekonomickém zázemí jednotlivých domácností. Rozhovory s pracovníky firmy Eko-ano se uskutečnily v terénu.

Vzhledem k povaze kvalitativní části výzkumu bylo nutné zaměřit pozornost na hlubší souvislosti vývoje v sociálně vyloučených lokalitách v Kutné Hoře s ohledem na působení ASZ. Proto byly realizovány také tzv. expertní rozhovory (ve Výzvě nazvány jako rozhovory s kompetentními činiteli). Tyto expertní rozhovory byly provedeny v úzké návaznosti na desk research a také na rozhovor s jedním z klíčových činitelů, kterým byl bývalý lokální konzultant Vít Lesák. Cílem expertních rozhovorů bylo prohloubení znalostí výzkumného týmu. Osloveni byli lidé, kteří jsou problematikou sociálního vyloučení profesně dotčeni, případně ti, kteří se jí věnovali v době působení ASZ – představitelé samosprávy (bývalý i současný místostarosta Kutné Hory), zaměstnanci MěÚ Kutná Hora, Policie ČR, Úřadu práce apod. Expertní rozhovory byly polostrukturované, s důrazem na získání odborných postojů souvisejících s vykonávanou funkcí respondenta. Byly vedeny mj. s cílem získat od respondentů hodnocení působení ASZ v Kutné Hoře. V souvislosti s požadavkem ASZ jsme kladli důraz na rozhovory s poskytovateli sociálních služeb, kteří jsou s klienty z lokalit v pravidelném kontaktu.

Specifické téma (případová studie) byla zpracována na základě požadavků ASZ na téma bydlení (viz kapitola 9).

4 Spolupráce ASZ s partnery

4.1 Zahájení spolupráce, očekávání a motivace

Ke spolupráci s ASZ se přihlásilo samotné město Kutná Hora. Iniciativa vycházela od některých členů bývalého vedení města a z řad zaměstnanců místních úřadů. Aktivní byl zejména sociální odbor a jeho vedoucí, která však krátce po zahájení spolupráce odešla do důchodu. Do činnosti lokálního partnerství se zapojila postupně většina relevantních partnerů, členy se staly jak subjekty veřejné správy, školy či neziskové organizace, tak i několik zástupců podnikatelského sektoru. Město od spolupráce dle přihlášky očekávalo nastartování procesu pozitivních změn v sociálně vyloučených lokalitách v Neškaredicích. Po zahájení spolupráce s ASZ a na základě návrhu lokálního konzultanta se pozornost rozšířila i na kutnohorské městské a soukromé ubytovny. Ve všech těchto lokalitách docházelo postupně k sociální exkluzi již v průběhu 90. let. Důkazem může být působení Oblastní charity, která se této problematice věnuje již od roku 1998. V době před zažádáním o spolupráci v roce 2010 vyhodnotilo město Kutná Hora situaci jako velice znepokojivou, a tudíž došlo ze strany města k iniciativě spolupracovat s ASZ.

„Viděl bych tam bezradnost, jak s těmi lidmi pracovat, v každé oblasti to bylo jiné, nejvíce se řešila asi hygiena a čistota prostředí, důraz byl na školní docházku dětí, nefungovalo bydlení. Fungovali romští asistenti“⁹.

Město Kutná Hora od spolupráce hlavně očekávalo nastartování pozitivních změn v sociálně vyloučených lokalitách a lokalitách sociálním vyloučením ohrožených. Aktéři dotčení touto problematikou (vedení města, zástupci vzdělávacích institucí či poskytovatelé sociálních služeb) potřebovali návod, jak v celém procesu sociálního začleňování postupovat.

4.2 Další průběh spolupráce

Spolupráce ASZ s městem Kutná Hora fungovala stejně jako v jiných městech na bázi tzv. lokálního partnerství. Cílem lokálního partnerství bylo propojení všech organizací a institucí, které se zabývají problematikou sociálního vyloučení ve městě Kutná Hora a vtažení aktérů, kteří by při řešení mohli napomoci, ačkoliv se řešení do té doby nezabývali. Cílem bylo, aby v rámci strategického plánování všichni společně hledali příčiny problémů a možnosti jejich řešení a také společně koordinovaně podnikali kroky k těmto řešením, svou činností na sebe přitom navazovali a vzájemně se doplňovali. Jako skupina mělo lokální partnerství možnost přispět k řešení problému sociálního vyloučení v Kutné Hoře komplexněji a efektivněji než jednotlivé organizace či instituce odděleně.

Pro potřeby strategického plánování se v rámci lokálního partnerství vytvořily pracovní skupiny, které byly tematicky zaměřené v souladu s oblastmi intervence v sociálním

⁹ Zdroj: Rozhovor s R. Otrubou a P. Zítovou (ředitel OCH KH a vedoucí Racka) – červen 2015

začleňování: byly to skupiny zaměstnanost, bydlení, vzdělávání a prevence kriminality.

Lokální partnerství v Kutné Hoře se sešlo třikrát v roce 2010 a stejně často i v ostatních letech až do ukončení spolupráce. Zpočátku sloužilo lokální partnerství především k revizi a shrnutí aktivit jednotlivých pracovních skupin. Následně vznikaly během strategického plánování nové společné cíle i individuální cíle pro jednotlivé skupiny, které byly shrnuty v Akčních plánech sociálního začleňování města Kutná Hora pro jednotlivá období. Později se ustanovily nové platformy jako je např. sociální a bytová komise, které svou činností zčásti nahradily pracovní skupiny a lokální partnerství, které mělo i nadále existovat jako samostatný subjekt pod koordinací V. Piskačové. Reálně tato platforma ale ustrnula a nadále není životaschopná, stejně tak jako jednotlivé pracovní skupiny. V. Piskačová neměla následovnou koordinaci LP v projektovém popisu pracovní pozice a tudíž LP ani PS nesvolávala. Tyto aktivity byly částečně nahrazeny jinými subjekty, jako např. bytová či sociální komise.

Rovněž i nadále do určité míry funguje Komunitní plánování poskytovatelů sociálních a souvisejících služeb. Pohledy na funkčnost, efektivitu a dynamiku samotného KPSS se různí. Aktéři ze strany ASZ (zejména bývalý lokální konzultant) vnímají KPSS jako ne zcela efektivní. Samotní aktéři zapojení v KPSS ho naopak obhajují. Rozdílný pohled na problematiku je z našeho pohledu zcela logický. Úlohou ASZ bylo navrhnout určité změny v systému, který nebyl zcela funkční a žádal si o určitou intervenci. Někteří aktéři dotčení problematikou sociálního začleňování ve městě KH však nevnímali tyto nefunkční prvky jako zásadní.

Dále oficiálně existuje i projekt „Rozvoj služeb a podpora sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených obyvatel Kutné Hory“, který dříve koordinovala V. Piskačová. Poté co skončila, byl krátkou dobu koordinátorem P. Švejnoha, který již ale také skončil. Novou koordinátorkou se stala P. Šlesingerová, která se ale vzhledem k velice krátkému období ve funkci nechtěla pouštět do jakéhokoliv hodnocení.

4.3 Lokální konzultant

Vzhledem k povaze nastavení spolupráce ASZ v konkrétní lokalitě považujeme za vhodné zmínit hodnocení činnosti lokálních konzultantů, kteří jsou pro řadu místních aktérů zcela logicky nejdůležitějšími partnery. Také proto se k jejich práci (v Kutné Hoře působili dva lokální konzultanti) místní aktéři obšírněji vyjadřovali.

První dva roky působil v roli lokálního konzultanta Vít Lesák. Z výpovědí všech oslovených aktérů je vnímán jako velmi kompetentní osoba: „*Myslím, že ten rozjezd měla agentura dobrý. Hlavně díky Vítu Lesákovi, který byl empatickým a přesvědčivým leaderem.*“ Nebo: „*V Kutné Hoře byl pan Lesák, velmi akční, velmi aktivní, který dokázal hovořit a jednat s každým. Byl to velký nadšenec a to nadšení přenášel na ostatní.*“ Na dotaz, zda byl V. Lesák přesvědčivý a měl jak fyzické tak psychické kapacity na vykonávání role lokálního konzultanta, odpověděli všichni bez váhání, že ano. V. Lesák je vnímán jako člověk, který byl velmi aktivní v přístupu k dané problematice, byl otevřený, empatický – byl vnímán jako

přirozený „leader“.

Po V. Lesákovi nastoupila Markéta Skočovská, která je oslovenými aktéry vnímaná též velmi pozitivně a profesionálně. Aktéři jí pouze připisují menší schopnost přesvědčit různé partnery ke spolupráci. Podle výpovědí některých aktérů měla však přirozenou autoritu mezi místními Romy. Jeden z aktérů vypověděl: *„Markéta Skočovská byla druhá v řadě a myslím, že se hodně snažila, měla přirozenou autoritou mezi Romy (uměla romsky), mně se s ní spolupracovalo dobře. Co se týče kapacit, tak taky dobré.“* Byla hodnocena dobře pro svůj aktivní přístup, komunikativnost a otevřenost.

4.4 Exit strategie

Součástí činnosti ASZ ve městě Kutná Hora byla též příprava strategie na období po ukončení spolupráce. ASZ se na toto stádium spolu s místními partnery připravovala průběžně. Příprava na odchod ASZ z města byla zařazena jako jedna z priorit do revidovaného Akčního plánu sociálního začleňování v roce 2012. Exit strategie byla postavena zejména na následujících změnách a procesech:

Vytvoření a posílení dlouhodobě udržitelných platforem, které by nadále řešily problematiku sociálního začleňování, zejména propojením LP s již existujícími skupinami v Kutné Hoře. a) Pracovní skupiny zaměstnávání a prevence sociálně-patologických jevů se sloučily se skupinou Komunitního plánování pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a krizí a pracovní skupina vzdělávání se skupinou Komunitního plánování pro rodiny s dětmi a mládež. b) Příkladem možné cesty dlouhodobé udržitelnosti byly změny v oblasti bydlení. Formulování a kontrola nad zaváděním sociální bytové politiky spadají do oblasti pracovní skupiny bydlení, která byla jmenována radou města a změněna na bytovou komisi. Také samotné zaváděné změny, např. v bytové politice postavené na koncepci prostupného bydlení, jsou systémového charakteru a tedy plánované jako dlouhodobé.

ASZ měla za cíl též podpořit sestavení projektového, přípravného a realizačního týmu v rámci MÚ, který by měl mít dobrý přehled o obsahu, harmonogramu a náročných etapách realizace projektů na podporu sociálních služeb (veřejné zakázky na poskytovatele služeb, vykazování indikátorů, sladění harmonogramů, finanční udržitelnost apod.). Tento cíl však nebyl z důvodu nedostatečného zájmu MÚ do dnešního dne zrealizován. Projekty vytváří jednotlivé subjekty samy, což je vnímáno některými aktéry jako určitý nedostatek.

„V minulosti si město najímalo externí objekty pro zpracování, v současné době nemá vlastní projekční kancelář, takže by projekt nezpracovalo ani dnes.“¹⁰

Dalším bodem exit strategie bylo „utváření kapacit“ respektive „budování kapacit“ – nadále poskytovat poradenství a předávat know-how koordinátorce komunitního plánování a dalším partnerům v oblasti fundraisingu, managementu projektů, inkluzivních sociálních

¹⁰ Zdroj: Rozhovor s bývalým místostarostou Ing. Jiřím Francem, červen 2015

politik, vedení procesu komunitního plánování apod. Toto se částečně podařilo naplnit, i když opět se jedná spíše o neformální kontakty.

Realizované i další plánované změny byly součástí Revize Strategického plánu sociálního začleňování v roce 2012 a návrhu na pokračování komunitního plánu po roce 2013 na období 2014 až 2016.¹¹

4.5 Vzdálená podpora

Následovala vzdálená podpora, která je hodnocená ze strany aktérů spíše slabě. Je možné, že zde byla jiná očekávání a došlo k určitému nepochopení, o co vlastně v programu vzdálené podpory jde. Většina aktérů již v kontaktu s ASZ není. Několikrát byl zmíněn názor, že ASZ působila na partnery příliš direktivně, jejich cesty se rozcházely, přesto však vnímají spolupráci s ASZ a celkově působení ASZ jako velmi důležité (hlavně pro nastartování změn).

„Tam už šla kvalita dolů i možnosti. Měli jsme pocit, že se Agentura dostává do direktivní role, že už to není partnerství. Měli jsme problémy s projekty a mám dojem, že Agentura neměla dobré vztahy na MPSV. Byli jsme jako mezi dvěma mlýnskými kameny.“¹²

„Po odchodu koordinátora pana Lesáka ta spolupráce s agenturou nebyla taková. Agentura chtěla výstupy, které nebylo možné akceptovat. Docházelo k rozporům a různým názorům, jak to dělat. Nová koordinátorka prosazovala spíše pozitivní diskriminaci – upřednostnit romskou komunitu. Pracovní skupiny většinou došly k názoru, že se budou brát sociálně slabí a nebudou se rozlišovat.“¹³

I v tomto případě je vidět určitý rozkol v samotném pohledu na danou problematiku, který se projevuje diskusemi, jaké mají být výstupy spolupráce.

V průběhu roku 2013 bylo dohodnuto pokračování práce lokálního partnerství coby samostatného subjektu, jehož koordinací byla pověřena V. Piskačová, jinak také koordinátorka městského neinvestičního individuálního projektu „Rozvoj služeb a podpora sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených obyvatel Kutné Hory“. Toto ale nebylo nikdy realizováno, neboť V. Piskačová neměla tuto koordinaci zanesenou v projektovém popisu pracovní pozice a PS tak nesvolávala.

SHRNUTÍ První dva roky působil v roli lokálního konzultanta V. Lesák. Z výpovědí všech oslovených aktérů působí jako velmi kompetentní osoba. Po V. Lesákovi nastoupila M. Skočovská, která je vnímaná též velmi pozitivně a profesionálně, ale již s menší schopností přesvědčit partnery ke spolupráci, zato dle názorů některých aktérů měla

¹¹ Viz Demografické informační centrum, o.s. (2012): Evaluační zpráva lokality Kutná Hora a samotný návrh komunitního plánu.

¹² Zdroj: viz pozn. 37.

¹³ Zdroj: Rozhovor s aktérkou M. Hebrovou (předsedkyně bytové komise, odborná poradkyně při MPSV, působila v několika pracovních skupinách) – červen 2015

přirozenou autoritu mezi Romy (i pro její dobré komunikační vlohky a znalost romštiny). Následovala vzdálená podpora, která je hodnocená ze strany aktérů spíše slabě. Je možné, že zde byla jiná očekávání a došlo k určitému nepochopení, o co vlastně v programu vzdálené podpory jde. Většina aktérů již v kontaktu s ASZ není. Několikrát byl zmíněn názor, že ASZ působila na partnery příliš direktivně, jejich cesty se rozcházely, přesto však vnímají spolupráci s ASZ a celkově působení ASZ jako velmi důležité (hlavně pro nastartování změn).

5 Nastavení, udržitelnost a efektivita integračních mechanismů

Jeden z klíčových nástrojů, který má zajistit udržitelnost a efektivitu integračních mechanismů je již zmiňovaná exit strategie. V rámci této strategie by měli aktéři, resp. partneři LP vytvořit a posílit dlouhodobě udržitelné platformy, které by nadále řešily problematiku sociálního začleňování. Tyto platformy by se měly v ideálním případě transformovat z bývalých pracovních skupin či zůstat ve stávajícím seskupení jako je tomu v případě komunitního plánování poskytovatelů sociálních služeb. V Kutné Hoře by jednu z hlavních rolí v procesu sociálního začleňování mohla hrát již dlouhodobě fungující platforma komunitního plánování, která je ale dle názoru některých aktérů pouze formalistní. ASZ se bohužel nepodařilo prosadit to, aby některé nové postupy byly přejaty do komunitního plánování – pohledem výzkumníků se tak v komunitním plánu pouze reprodukuje dříve formulované myšlenky bez větší návaznosti na nová zjištění.

Proces komunitního plánování byl ve městě Kutná Hora zahájen již v roce 2005. Jedná se o novou metodu, která dává možnost obyvatelům města zapojit se do samotného procesu plánování sociálních a souvisejících služeb v jejich regionu. Komunitním plánováním lze tedy označit způsob práce s potřebami občanů města, uživatelů služeb, možnostmi poskytovatelů, a to vše s ohledem na finanční zdroje. Komunitní plánování je, i přes informace uvedené v předchozím odstavci, ve městě Kutná Hora vnímáno jako jedna z klíčových aktivit rozvoje města, které chce vytvářet podmínky pro život občanů v oblasti kvality a dostupnosti poskytovaných sociálních a souvisejících služeb.

Existuje již 3. Komunitní plán města Kutná Hora. Tento dokument je strategickým plánem města v oblasti sociálních a souvisejících služeb. Je navržen pro období let 2014–2016. Navazuje na již dva zpracované a realizované komunitní plány města. Záměr zpracování 3. Komunitního plánu města Kutná Hora (dále jen 3. KPKH) byl schválen usnesením Zastupitelstva města č. 267/12 v prosinci 2012. Garantem tvorby 3. KPKH byla koordinační skupina komunitního plánu, odborné poradenství a metodickou podporu poskytl M. Polesný z Centra komunitní práce z Ústí nad Labem.

Základní principy komunitního plánování jsou shrnuty v pěti bodech:

1. Podpora a rozvoj kvality sociálních a souvisejících služeb dle potřeb občanů a místních podmínek. (podpora a rozvoj stávajících služeb, podpora rozvoje nových služeb).
2. Zvýšení informovanosti občanů a sociálních a souvisejících službách.
3. Snížení vzniku rizik sociálně patologických jevů.
4. Podpora poskytovatelů sociálních a souvisejících služeb.
5. Podpora rozvoje komunitního plánování sociálních a souvisejících služeb.

Platforma komunitního plánování sestává z těchto pracovních skupin: senioři,

zdravotně postižení, mentálně a kombinovaně postižení, rodiny s dětmi a děti a mládež a osoby ohrožené sociálním vyloučením a krizí. Poslední skupina zastává stejné vize a cíle jako pracovní skupiny v rámci lokálního partnerství, proto existuje úzké propojení mezi těmito subjekty.

Dalším pilířem v udržitelnosti procesu sociálního začleňování je bytová komise, která funguje jako poradní orgán Rady města Kutná Hora. Tato komise se částečně rekrutovala z pracovní skupiny Bydlení v rámci lokálního partnerství. Jejím hlavním cílem je zpřístupnit bydlení nízkopříjmovým skupinám obyvatel a zároveň zajistit služby sociální prevence – pomoc osobám v nepříznivé sociální situaci a v krizi spojené se ztrátou bydlení. Nejdříve byla zpracována bytová koncepce, v rámci které byla stanovena pravidla pro přidělování městských bytů různých kategorií. Od zahájení činnosti bytové komise proběhlo 25 výběrových řízení na sociální byty. Do výběrového řízení se přihlásilo celkem 133 uchazečů. Vzhledem ke zvyšujícímu se počtu nízkopříjmových obyvatel města se jeví činnost bytové komise jako velmi žádoucí. (Více o dopadech zřízení bytové komise v kapitole 9 Případová studie – bydlení)

Dalším cílem v oblasti bydlení bylo akutní řešení problémů spojených se ztrátou bydlení. To se shoduje s cílem 5.2 pracovní skupiny Osoby ohrožené sociálním vyloučením a krizí 3. KPKH. Město Kutná Hora mělo snahu zrealizovat výstavbu azylového domu pro matky s dětmi. K tomuto účelu mělo využít dotační titul z Integrovaného operačního programu, k realizaci z důvodu protahování příprav nedošlo. Prozatím se reálně, i přes uvedení tohoto cíle v KPSS, nevyvíjí žádné snahy o obnovu realizace projektu. Oblastní charita Kutná Hora provozuje ve městě noclehárnu pro muže, jejíž kapacitu se v předchozím období podařilo rozšířit. Výše jmenovaná pracovní skupina komunitního plánu se shodla na potřebnosti zřízení azylového domu pro muže, noclehárny pro ženy a zavedení systému prostupného bydlení. Dopady působení těchto dvou platforem v oblasti bydlení jsou detailně popsány v případové studii zaměřené právě na problematiku bydlení (viz v kapitole 9).

I ostatní pracovní skupiny lokálního partnerství se částečně kryly svým zacílením s komisemi, které působí jako poradní orgán Rady města Kutná Hora. Jedná se o komisi školskou, komisi pro sociální záležitosti a komisi pro bezpečnost. Někteří z členů těchto komisí jsou zároveň součástí platformy výše uvedeného komunitního plánování poskytovatelů sociálních služeb a služeb souvisejících. Tudiž se jedná o úzce propojené subjekty pracující na jednom poli působnosti a to na poli sociálního začleňování.

Problematice vzdělávání se věnuje dlouhodobá strategie rozvoje školství v Kutné Hoře. Na zpracování této koncepce se podílelo město Kutná Hora, organizace Eduin a ostatní subjekty působící v oblasti školství.

Při ZŠ Kamenná stezka nadále funguje přípravná třída pro předškolní děti ze sociálně vyloučených lokalit, která vznikla v přímé spolupráci s ASZ. Oproti předchozím letům se tuto třídu daří bezproblémově naplnit. Péči o předškolní děti ze sociálně vyloučených lokalit doplňuje svými službami předškolních klubů Oblastní charita Kutná Hora (střediska Maják a

Racek). Problémem stále zůstává zapojení dětí ze sociálně vyloučených lokalit do MŠ.

V oblasti spolupráce všech zainteresovaných subjektů jsou spatřovány nedostatečné vazby mezi neziskovými organizacemi a středními školami. Členové pracovní skupiny identifikovali také potřebu zlepšení spolupráce mezi ZŠ a SŠ/SOU. Spolupráce ostatních aktérů je dle jejich názoru vyhovující (ZŠ, NNO, OSPOD, PPP, asistenti prevence kriminality).

Pracovní skupina prevence kriminality se za účelem realizace akčního plánu na období 2014–2015 sešla pod koordinací V. Piskačové ještě dvakrát. Akční plán měl být v souladu s Konceptí prevence kriminality města Kutná Hora na léta 2012 až 2015. V současné době se problematikou prevence kriminality a sociálně patologických jevů zabývá hlavně pracovní skupina pro prevenci kriminality města Kutná Hora. Pracovní skupina pro prevenci kriminality byla složena ze zástupců institucí veřejné správy působících v oblasti sociální prevence a prevence kriminality. Vedoucí pracovní skupiny je ředitel prevence kriminality města Kutná Hora. Podkladovým materiálem pro tvorbu Konceptce prevence kriminality a preventivních programů je Bezpečnostní analýza Města Kutná Hora a Integrovaný plán rozvoje Města Kutná Hora do roku 2013. Tento analytický materiál je zároveň strategickým materiálem v oblasti prevence kriminality pro Město Kutná Hora na období 2012–2015.

Schopnost obce pokračovat v začleňování a využívat nástroje ASZ je mimo jiné popsána v konkrétních dopadech jednotlivých projektů. Celkově z rozhovorů s aktéry poskytujícími v obci Kutná Hora sociální a související služby vyplynul fakt, že aktéři posuzují spolupráci s ASZ jako velký přínos v nastartování změn a v prohloubení komunikace určitých důležitých subjektů v procesu sociálního začleňování. Následnou spolupráci vnímají naopak jako ne zcela zdařilou. Přístup Agentury působil na některé aktéry trochu nevyrovnaně, respektive spíše direktivně, hlavně kvůli požadavkům, které dle výpovědí nebylo možné splnit. Dalším zádrhelem ve spolupráci byl dle názorů některých aktérů přísně nastavený byrokratický aparát v posledním období spolupráce. Aktéři ztráceli v záplavě formulářů, zpětných vazeb a jiných hodnotících nástrojů smysl celé činnosti (viz citace v podkapitole 4.3 Lokální konzultant).

SHRNUTÍ Hlavními pilíři efektivních integračních mechanismů v procesu sociálního začleňování ve městě Kutná Hora jsou platformy, které existovaly již před zahájením spolupráce s ASZ nebo vznikly v období spolupráce bez přičinění ASZ či v přímé návaznosti na působení ASZ. Prvním pilířem je Komunitní plánování poskytovatelů sociálních a souvisejících služeb, které funguje již od roku 2005. Druhým pilířem, vzniklým z iniciativy ASZ je projekt „Rozvoj služeb a podpora sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených obyvatel Kutné Hory“. Dále následují jednotlivé komise při Radě města Kutná Hora – sociální komise a bytová komise, vzniklé v návaznosti na působení ASZ. Následuje strategie rozvoje školství. Na zpracování této koncepce se podílelo město Kutná Hora, organizace Eduin a ostatní subjekty působící v oblasti školství. Tito aktéři byli zároveň součástí pracovní skupiny vzdělávání a např. Projekt přípravné třídy na ZŠ Kamenná Stezka vznikl v přímé návaznosti na strategické plánování lokálního partnerství. Konečně následuje koncepce prevence kriminality, která je

dílem pracovní skupiny pro prevenci kriminality města Kutná Hora. Tato koncepce byla platná na období 2012–2015. Nyní na ní navazuje koncepce prevence kriminality platná na období dalších čtyř let. V první fázi po odchodu ASZ se scházela pod koordinací V. Piskačové i pracovní skupina prevence kriminality za účelem realizace akčního plánu na období 2014–2015, v současné době však již není aktivní.

5.1 Odchod ASZ a předání agendy

Odchod ASZ z Kutné Hory byl postupný. Nejprve původní lokální konzultant V. Lesák předával agendu M. Skočovské, poté bylo ještě mírné pokračování zajištěno MÚ Kutná Hora, konkrétně V. Piskačovou, které však z již výše uvedených důvodů skončilo. Dle informací od P. Zítové určité aktivity pokračovaly až do komunálních voleb. Další aktivity týkající se školství a vzdělávání vyvíjela organizace EDUin, i tam byli aktivní stále stejní účastníci. P. Zítová, V. Mareček i jiní aktéři nespátřují v tuto chvíli, že by z aktivit ASZ něco zbylo. *„V průběhu spolupráce s ASZ se uskutečnilo mnoho setkání pracovních skupin a dalších jednání, posíláno mnoho mailů, odpovídáno mnoho dotazů, studováno, komentováno a připomínkováno mnoho dokumentů, a k tomu jsme se snažili dělat i sociální práci – takže člověk skoro nevěděl, co dřív. Na druhou stranu byla díky ASZ zprůchodněna komunikace mezi některými subjekty (představiteli města, poskytovateli SS, školami, úředníky...), které si do té doby užitečné informace nijak nevyměňovaly – dle mého názoru to bylo zejména díky osobnosti, přístupu a počátečnímu nadšení pana Víta Lesáka.“*¹⁴ Také to, že město Kutná Hora usilovalo a získalo projekt IOP-OPLZZ (díky kterému i OCH KH může poskytovat služby OSP, TP a SASRD, jejichž je P. Zítová vedoucí) je výsledkem spolupráce ASZ a Kutné Hory.

V. Mareček nevnímá spolupráci s ASZ nijak fatálně. Nenabyl dojmu, že by v oblasti, ve které působí (prevence kriminality a sociálně patologických jevů) Agentura vyvíjela aktivity, které by výrazně zlepšily danou situaci. ASZ vnímá jako nástroj k nastartování mnohých změn. Zároveň přisuzuje ASZ a LP prohloubení komunikace mezi jednotlivými subjekty. Tento názor sdílí i M. Hebrová, která je předsedkyní bytové komise. Celkově nahlíží na působení Agentury ve městě velmi pozitivně. Co se týče problematiky bydlení, tak má paní Hebrová dojem, že se po intervenci ASZ situace výrazně zlepšila. Odchod Agentury a jeho administrace byl dle jejich slov též profesionální a plynulý. Jediné, co nemohla hodnotit M. Hebrová čistě pozitivně, byla vzrůstající byrokratičnost, komplikovanost kontrolních mechanismů a direktivní přístup ze strany ASZ. *„Na druhou stranu po odchodu koordinátora pana Lesáka ta spolupráce s Agenturou nebyla taková. Agentura chtěla výstupy, které nebylo možné akceptovat. Docházelo k rozporům a různým názorům, jak to dělat.“*

Podobně vnímá přístup Agentury právě již zmiňovaný V. Mareček. Někteří aktéři vnímají působení ASZ ve městě spíše negativně a hodně kriticky. Mají dojem, že krom administrativy a práce navíc nepřinesla Agentura nic nového. Podle paní místostarostky

¹⁴ Zdroj: Rozhovor s RnDr. Robertem Otrubou a Mgr. Petrou Zítovou, vedení OCH KH, červen 2015

naopak LP dublovalo komunitní plánování a některé projekty se též překrývaly. Dle jejího názoru jsou nové projekty výraznou finanční zátěží pro městský rozpočet. Celkově paní Moravčíková nahlíží na sociální začleňování spíše skepticky.

I přesto, že se pohledy na důležitost sociálního začleňování u původního a nového vedení města značně liší, jejich pohled na odchod ASZ z Kutné Hory je podobný (pozn.: stejně tak jako i M. Hebrová i jiní důležití aktéři). Bývalý místostarosta J. Franc vnímal přístup ASZ na konci spolupráce a v době „vzdálené podpory“ též mírně nevydařeně: *„Tam už šla kvalita dolů i možnosti. Měli jsme pocit, že se Agentura dostává do direktivní role, že už to není partnerství. Měli jsme problémy s projekty a mám dojem, že Agentura neměla dobré vztahy na MPSV. Byli jsme jako mezi dvěma mlýnskými kameny.“*

Druhá citace pana France spíše vystihuje měnící se vzájemný vztah obou dvou subjektů, jak ASZ vůči městu, tak naopak: *„Je to historie, zpětně si myslím, že Agentura měla obrovský nástup. Odpovědnost neproklamovala. Spousta věcí se podařila: přípravná třída, čistota Neškaredic, vznik sociální firmy Eko-ano, byl založen romský taneční soubor Čercheň, podporovali jsme kulturní a sportovní činnosti Romů. Vedle toho dva velké projekty, azylový dům a dům sociálních služeb. V roce 2014 – 2015 přišlo vystřízlivění, když jsme zjistili, že slibované vícezdrojové financování projektu v době udržitelnosti nenastává a že veškerá odpovědnost za financování se přesouvá na město.“* V případě Kutné Hory se tak nepodařilo navázat na aktivitu jiných měst, kde se tento zádrhel podařilo překonat, např. Kolín, Bruntál či Roudnici nad Labem.

Současný vývoj sociálního začleňování vnímají aktéři pozitivně a primárně se opírají o komunitní plánování a jednotlivé komise při Radě města Kutná Hora. Komunitní plánování v mnoha aspektech nahrazuje lokální partnerství, i když o jeho kvalitě panují pochybnosti (formalistní, stále se opakující cíle bez naplnění apod.). Plán také velmi vágně vymezuje odpovědnost za nastavené cíle. Jako ukázkou můžeme citovat příklad výstavby azylového domu pro muže, který má předpokládaný termín realizace „pod dobu platnosti 3. KPH r. 2014 – r. 2016“ a zodpovědnost za splnění nesou předpokládaní realizátoři „město Kutná Hora, neziskové organizace“. Toto neurčité zacílení neklade na nikoho nárok o dodržení takového cíle usilovat a zároveň v případě jeho neuskutečnění je těžké stanovit zodpovědnost. Takové cíle se pak velmi často administrativně posouvají jako nenaplněné do dalšího období.

SHRNUTÍ Odchod ASZ z Kutné Hory byl postupný. V. Lesák předával agendu M. Skočovské, poté bylo pokračování zajištěno Městským úřadem Kutná Hora (V. Piskačová). Dle informací od P. Zítové určité aktivity pokračovaly až do komunálních voleb. Obecně vzato, největší motivace a energie byla vnímána na začátku spolupráce, kdy pro obě strany byla spolupráce něčím novým, inspirativním, tvůrčím. Energie a motivace fungovat stále ve stejném seskupení po odchodu V. Lesáka a M. Skočovské prudce klesla a po komunálních volbách se vytratila úplně. Aktéři fungují v jiných funkčních skupinách a platformách, které zastávají podobnou roli jako PS v rámci LP a jsou uvedeny výše v této kapitole.

6 Klíčová rozhodnutí a přístupy vedení obce ke spolupráci

6.1 Změny v oblasti sociálních (integračních) politik

Pro situaci v oblasti sociálního začleňování v konkrétním městě je klíčový postoj místní samosprávy a jejich hlavních představitelů. Spolupráce ASZ s Kutnou Horou byla zahájena v polovině roku 2010, tedy několik měsíců před komunálními volbami v říjnu 2010. Tyto volby neznamenal pro přístup města žádný výrazný zlom, plynule pokračoval zájem o spolupráci s ASZ. Hlavním „tahounem“ spolupráce v tomto novém období z řad samosprávy se stal tehdejší místostarosta Jiří Franc, pro kterého bylo navázání spolupráce přirozené: *„Jako nový politik, který se v této oblasti nepohyboval, jsem vítal každou pomocnou ruku a měl jsem dojem, že agentura přichází v pravý čas.“*

Přibližně po roce spolupráce ASZ s městem Kutná Hora odešla do důchodu tehdejší vedoucí sociálního odboru, čímž došlo ke změně na postu, který je možné vnímat jako další z klíčových. Přístup úředníků (a zde nemyslíme konkrétně tento zmíněný post) může snahy samosprávy často komplikovat – takový pocit měl v Kutné Hoře i místostarosta J. Franc: *„Další bariérou byli úředníci – jejich nedůvěra ve smysl projektu.“*

Důležitý zlom v přístupu města se ale odehrál až s komunálními volbami v roce 2014, tedy již po ukončení spolupráce, ale stále v době, kdy běželo několik projektů. Došlo ke kompletní výměně vedení města a celkové změně přístupu. Téma spolupráce města s ASZ navíc silně rezonovalo v předvolební kampani, ve které bylo tehdejší vedení města obviňováno, že „dělá věci pro Romy“. Stalo se tak jedním z témat, na kterém tehdejší vedení tyto volby prohrálo. Někteří aktéři anonymně¹⁵ dodávají, že na vině byla i přílišná horlivost a někdy možná až arogance, s jakou bývalé vedení některé otázky prosazovalo.

Lokální konzultant V. Lesák toto vnímání situace potvrzuje. Dle jeho názoru měla spolupráce z počátku dynamiku, která se vytratila se změnou vedení. *„V Kutné Hoře nebyl nikdo z úředníků, kdo by to vzal za své (...) politické dění v Kutné Hoře mělo zásadní vliv na spolupráci s ASZ.“* Po komunálních volbách 2014 přešla v rámci samosprávy agenda spolupráce na místostarostku Z. Moravčíkovou, která je k působení ASZ značně kritická. Dle svého vyjádření v předchozím volebním období věděla, že ASZ ve městě působí (byla opoziční zastupitelkou) a vnímala situaci jako občan, kdy *„pouze došlo k přesunu z jedné lokality do druhé“* (míněně přesun osob mezi Neškaredicemi a ubytovnou Lorec). Efekt působení ASZ ji tak *„není zřejmý“*. Sociální programy dle jejího názoru Kutnou Horu zatěžují, jsou drahé a neefektivní, např. u Klubusu a SAS jsou klienti anonymní a podle místostarostky tak nelze posoudit, jestli se něco zlepšilo. Závěry evaluace projektu ale tento pohled vyvrací.

¹⁵ Vzhledem k povaze kapitoly považujeme za přínosné tyto názory zmínit, obzvlášť v situaci, kdy lze politické změny označit za klíčové ve vztahu mezi ASZ a Kutnou Horou. Z pohledu výzkumníků se jedná o věcné a odůvodněné informace, jejichž původ mohou případně zadavateli evaluace doložit.

7 Konkrétní dopady projektů

7.1 Projekty zaměřené na vzdělávání

Město Kutná Hora je v oblasti školství zřizovatelem příspěvkové organizace Mateřské školy, která slučuje osm mateřských škol. Dále je město zřizovatelem čtyř základních škol. Jsou to ZŠ Jana Palacha, ZŠ Žižkov, ZŠ Kamenná stezka a ZŠ T. G. Masaryka. Příležitosti k rozvoji dětí ze sociálně vyloučeného prostředí vytváří v současné době především ZŠ Kamenná stezka, kde byla zřízena přípravná třída. Tato škola podniká i další kroky vedoucí k začleňování této cílové skupiny dětí do běžné společnosti. Středočeský kraj je zřizovatelem Základní školy a Praktické školy Kutná Hora (ul. Na Náměti).

Střední stupeň vzdělání je v Kutné Hoře zastoupen Střední odbornou školou a Středním odborným učilištěm řemesel, dále Střední průmyslovou školou a dvěma gymnázii, Gymnáziem Jiřího Ortena a Církevním gymnáziem sv. Voršily a v neposlední řadě dvouletou Praktickou školou. Vyšší stupeň vzdělání je zastoupen Vyšší odbornou školou, která poskytuje vzdělání v oborech Automatizační technika a Management elektrotechniky.

Rodiče v SVL, jimž vzdělání (vyučení, rekvalifikace) nepřineslo výsledky v podobě stálého zaměstnání, neposkytují dětem dostatečnou podporu ve vzdělávání. Opakuje se tak stejný vzorec, stejná strategie fungování. Pasivita a rezignace jsou častým životním postojem, se kterým se děti ve svém nejbližším okolí setkávají. Není divu, že pak samy zvolí stejný postoj. Rodiče často vůbec nemají informace o nabídce škol mimo sociálně vyloučenou lokalitu, tedy škol, kde jsou romské děti v minoritním počtu. Zapisují tak své děti do základních škol, kde jsou žáci romského původu naopak většinou (ZŠ Kamenná Stezka), případně vyvíjejí tlak na přeřazení dětí do speciálních škol (ZŠ a Praktická škola). Škola s převahou romských dětí představuje jak pro ně samotné tak pro rodiče bezpečnou zónu. Děti nejsou vystaveny šikaně či diskriminaci z důvodu jiného etnického původu a navíc na ně nejsou stavěny tak vysoké studijní nároky, jako na jiných základních školách. Škola tudíž nenarušuje natolik jejich hodnotový systém, který upřednostňuje komunitní a rodinný způsob života před tím individualistickým a výkonnostním (kariéřním).

Na druhou stranu dochází v důsledku této segregace a ulehčení požadavků na ZŠ k asymetrii ve výchozích podmínkách. Děti z „romských škol“ jsou znevýhodněny při ucházení se o další studium a na trhu práce. Zároveň se škola tohoto rázu potýká se stigmatizací ze strany majoritní společnosti. Tento typ školy se potýká často s těmito specifickými problémy: odlišný socio-kulturní základ, odlišný mateřský jazyk, speciální vzdělávací potřeby těchto žáků, vysoká absence žáků, vyšší výskyt sociálně patologických jevů, které ohrožují fungování romských dětí v těchto školách. Školy, kam dochází děti ze SVL mívají nižší kvalitu vzdělání, absolventi takových škol, jak už jsme výše zmiňovali, se hůře udržují na středních školách a častokrát dosáhnou pouze základního vzdělání. Konkrétní informace o „romských“ školách a o projektech vzniklých v návaznosti na působení ASZ

uvádíme v následujících odstavcích.

Již delší dobu je hlavním cílem v oblasti vzdělávání zapojení a udržení dětí ze sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory v hlavním vzdělávacím proudu.

Problematické vzdělávání se věnuje dlouhodobá strategie rozvoje školství v Kutné Hoře, která byla zveřejněna v červenci 2014.¹⁶ Na zpracování této koncepce se podílelo město Kutná Hora, organizace Eduin a ostatní subjekty působící v oblasti školství. První krok však k výraznější změně směřující k výše uvedenému cíli provedla ASZ ve spolupráci s městem formou zadání a realizací „Analýzy školské sítě ve městě Kutná Hora a návrh podpory vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami“ tehdejší externí pracovnící ASZ H. Štěpánkovou. Zde byly nastíněny hlavní problémy. Na prvním místě byla zmiňována koncentrace romských žáků na ZŠ Kamenná stezka. V některých ročnících prvního stupně tvořily tyto děti 20–30 % žáků. Druhým hlavním problémem bylo nadměrné zastoupení sociálně vyloučených dětí na ZŠ praktické. Byla formulována doporučení, jak tuto situaci překonat – všechna by vedla k redistribuci těchto žáků i do dalších škol. Bohužel ze slov ředitele ZŠ KS je zřejmé, že k tomuto posunu nedošlo: „*Na základě tohoto zmapování bylo několik doporučení, ale nedošlo k jejich naplnění.*“

V této kapitole se zmíníme o projektech, které jsou vázány přímo na vzdělání a vznikly v návaznosti na působení ASZ.

Péči o předškolní děti ze sociálně vyloučených lokalit doplňuje svými službami předškolních klubů Oblastní charita Kutná Hora (střediska Maják a Racek). Problémem stále zůstává zapojení dětí ze sociálně vyloučených lokalit do MŠ. Rodiče povětšinou nevnímají důležitost předškolního vzdělávání. Není ze zákona povinné, a tudíž nemají důvod děti posílat do nějaké instituce, která vyžaduje určitou pravidelnou docházku a řád.

Jedním z výrazných nedostatků života na ubytovnách je rozklad široké rodiny a původní pospolitosti a neutvoření nového funkčního modelu, který by kromě jiných rolí zastával výchovnou a vzdělávací funkci. Zároveň, jak jsme se již zmiňovali, rodiče nevolí institucionální péči u svých předškolních dětí, tudíž může docházet k určitému omezení v sociálním i intelektuálním rozvoji dítěte a jeho výraznější odloučení od majoritní společnosti, proto je důležité, aby i nadále subjekty pracující s rodiči i dětmi motivovali rodiče k umístění dětí do MŠ. Řešením tohoto problému může být také v provozování předškolních klubů, mateřských center a klubů pro nejmenší. Dobrým příkladem praxe z jiné lokality je například „Husátko – klub pro nejmenší“ působící na pražském Žižkově. Tento klub je založený na úzké spolupráci rodičů, pracovníků a i dětí. Spolupráce probíhá komunitním

¹⁶ Na podzim 2012 proběhlo jednání mezi městem, školským odborem, ZŠ Kamenná stezka a Agenturou pro sociální začleňování, kde vznikla myšlenka v budoucnu vytvořit dlouhodobou koncepci rozvoje školství v Kutné Hoře. Stavět by měla mj. na poznatcích, které měly vyplynout z analýzy. Výsledná Analýza školské sítě ve městě Kutná Hora a návrh podpory vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami byla prezentována zastupitelstvu v dubnu 2013.

způsobem. Klub zastává funkci mateřské školy, ale i sociálního a rodinného poradenství. Děti jsou tam spolu s ostatními rodinnými příslušníky a tudíž nepřetrhávají blízké vazby ani zažitý způsob života (na komunitní bázi).

Nástup na základní školu je pro většinu dětí i jejich rodiče celkem náročné období. Pro obyvatele SVL je celý tento „přechod“ mnohem složitější. Pro zmírnění nerovných podmínek při nástupu do hlavního vzdělávacího proudu vznikl díky působení ASZ a lokálního konzultanta projekt „**přípravná třída**“, která při ZŠ Kamenná Stezka funguje již čtyři roky. Oproti předchozím letům se tuto třídu daří bezproblémově naplnit. Převážná většina respondentů je o možnosti přípravné třídy na ZŠ Kamenná Stezka dostatečně informována.

Projekt je hodnocen celkem spíše kladně. Někteří aktéři však přisuzují přípravné třídě příčinu prohloubení stigmatizace ZŠ Kamenné Stezka jako romské školy a odliv neromských žáků. ZŠ Kamenná Stezka se liší od ostatních běžných základních škol v Kutné Hoře několika faktory. Vyznačuje se malými třídami, rodinným prostředím, individuálním přístupem, úzkou spoluprací s pedagogicko-psychologickou poradnou a zároveň tím, že pedagogický sbor je schopný pracovat jak s nadanými žáky, tak s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Podle slov ředitele, která byla citována v analýze školské sítě v Kutné Hoře, se škola vlastně přizpůsobuje svým žákům, jiné zaměření nemá smysl. „*Zkoušíme udělat přednost z něčeho, co je naší slabostí,*“ řekl doslova. V tomto duchu vnímají školu i ostatní ředitelé, jsou si vědomi toho, že se zde koncentrují děti se speciálními vzdělávacími potřebami, nízký počet dětí ve třídách ale vnímají pozitivně, jelikož je to podle nich pro některé děti lepší.¹⁷

Další základní škola, která je pověstná svojí stigmatizací je ZŠ Na Náměti. Na této základní škole praktické se vyskytuje nejvíce romských dětí. Tento běžný trend se vyskytuje po celé České republice a má za následek absolutně nerovnoměrné podmínky při dalších snahách o pracovní či studijní uplatnění.¹⁸ Z výsledků analýzy školské sítě vychází, že většina romských rodin dává své děti na ZŠ KS a na ZŠP, tyto tendence však nekorrespondují s přílehlými spádovými oblastmi, ale s potřebou dát svého potomka mezi „svoje“, tudíž do ZŠ, kde již romské děti jsou. Distribuce žáků tedy neodpovídá spádové oblasti, ale preferenci, která pramení mimo jiné i z referencí ostatních rodičů. Obě dvě ZŠ, jak jsme se již výše zmiňovali, mají i velmi odlišný přístup ke svým žákům oproti běžným základním školám.

Na ZŠ Na Náměti stejně jako na ZŠ KS a na ubytovně Lorec probíhal od května 2012 „**Projekt DODO - dobrovolníci doučují**“. Projekt byl zaměřen hlavně na děti ze SVL a na vyrovnání jejich výchozích podmínek při dalším karierním uplatnění. Činnost byla podpořena z grantu města Kutná Hora. Do konce téhož roku probíhala zkušebně. Následně aktivity zaměřené na doučování nebyly realizovány dobrovolnickým centrem, jako tomu bylo do té doby, nýbrž byly zahrnuty do činností jiných poskytovaných služeb, jako například Klub

¹⁷ Štěpánková, H.: Analýza školské sítě ve městě Kutná Hora a návrh podpory vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, ASZ.

¹⁸ Této problematice je blíže věnováno v již zmiňované Analýze školské sítě.

Maják, který v současné době doučuje 17 dětí. Doučování se věnují i zaměstnanci jiných organizací jako je Prostor plus, konkrétně již zmiňovaný NZDM Klubus. Doučování probíhá i na ZŠ KS po vyučování a je zajištěno přímo školou. Nedostatek, který může bránit dobrým výsledkům při doučování je častá absence motivace u dětí. Samy děti i jejich rodiče necítí potřebu dohnat nedostatky ve vzdělání.

Do roku 2013 fungoval projekt SOŠ a SOU pro popularizaci řemesel, kariérního poradenství a spolupráci se školami a zaměstnavateli. Pokračování tohoto projektu od zmíněného roku neproběhlo z důvodu neúspěšného navázání spolupráce se středními školami. V současné době neexistuje podobně zaměřený projekt v KH, jsou však snahy ze strany vedení ZŠ realizovat návštěvy na SŠ/SOU a prohloubit u žáků motivaci pokračovat v následném vzdělávání (viz Cíle ZŠ KS).

V oblasti spolupráce všech zainteresovaných subjektů jsou spatřovány nedostatečné vazby mezi SŠ/SOU a neziskovými organizacemi. Členové pracovní skupiny vzdělávání identifikovali též potřebu zlepšení spolupráce mezi ZŠ a SŠ/SOU. Naopak na ZŠ Kamenná Stezka vnímají komunikaci mezi jimi a SŠ/SOU jako dostačující. Spolupráce ostatních aktérů je dle názorů dnes již bývalé pracovní skupiny vzdělávání relativně vyhovující (ZŠ, NNO, OSPOD, PPP, asistenti prevence kriminality). Ne u všech subjektů je to však stejné. Například ZŠP komunikuje velmi dobře se všemi subjekty, zatímco některé jiné ZŠ již méně. To samé platí o komunikaci školy s rodiči. Velmi dobrá komunikace probíhá na ZŠP a ZŠ KS. Většina aktérů si myslí, že by se měla prohloubit spolupráce vzdělávacích institucí s NNO. Sociální pracovníci by měli více motivovat rodiče i děti ke vzdělávání. Důležité dle našeho názoru však je, aby i instituce vynakládaly snahu motivovat své potenciální žáky a studenty ke studiu, například nějakou společenskou událostí ve škole, která by byla otevřena veřejnosti, ale převážně by byla zaměřena právě na rodiny s dětmi. Zde by mohly být pozvány i jiné subjekty jako například NNO, OSPOD, PPP a mohl by tak vzniknout pevnější komunikační rámec. Samozřejmě, že tyto události se na ZŠ do určité míry konají, je však důležité, jakým způsobem budou akce zaměřené.

V době ukončení spolupráce ASZ s městem začala ve městě Kutná Hora působit místní organizace Romské demokratické strany (dále jen RDS). Jedním z jejich hlavních cílů byla pomoc při zlepšení situace sociálně vyloučených obyvatel. Mimo jiné se chtěli svými aktivitami zaměřit na oblast vzdělávání dětí, kterou vnímali jako prioritu. V současné době není RDS ve městě činná, tudíž nemůžeme ani popsat žádné její dopady na zlepšení situace vzdělávání dětí ze SVL.

7.2 Projekty zaměřené na děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit

Práce s dětmi a mládeží je nezbytnou součástí každého komplexního projektu zacíleného na sociální začleňování. Právě v období dospívání je velice důležité podporovat mladé lidi ze sociálně znevýhodněného prostředí v jejich zájmech, učit je zodpovědnosti a hledat s nimi motivaci pro další studium nebo pracovní uplatnění. Celkově je důležité, aby

děti a mládí dospívající jedinci získávali podporu i z jiné strany než je rodina a vzdělávací instituce. Aby v období, kdy jsou otevřeni doslova nasávat nové zkušenosti, informace a vytvářet nové vztahy a hodnoty, nebyli vrženi pouze do mantinelů „škola-rodina-ulice“, kdy podotýkáme, ani jedna z těchto formujících složek nemusí v zásadě fungovat. Pro tyto mladé jedince je velmi důležité a příjemné, když mají i nějaký jiný záchytný bod, který může splňovat roli průvodce na jejich cestě dospíváním.

7.2.1 NZDM Klubus

Záměrem vybudování mobilního NZDM (autobusu) bylo přiblížit se k mladým lidem ze SVL, kteří jsou často společensky izolovaní a nemají mnoho kontaktu s lidmi, kteří žijí jinak. NZDM Klubus je určen mládeži ve věku 15–26 let, většina klientů je podle pracovníků ve věku 15–20 let, starší příslušníci cílové skupiny totiž zpravidla bývají sami mladými rodiči a o službu nejeví takový zájem. Zařízení je jedinou službou pro danou cílovou skupinu, kterou provozuje jiný poskytovatel než Oblastní charita. Poskytovatelem projektu je Prostor plus, o.p.s. Projekt je definován a financován OP LZZ a je součástí Individuálního projektu města „Rozvoj služeb a podpora sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených lokalit“.

Různorodost nabídky nízkoprahových klubů se nám jeví jako pozitivní, neboť klienti pak mají větší šanci najít organizaci, se kterou se jim bude dobře spolupracovat. Nová služba naplnila celkem rychle svojí kapacitu počtu klientů a možných intervencí¹⁹. Pracovníci vnímají omezení počtu zaregistrovaných klientů a vytvoření horního stropu za mírně nešťastné, jelikož to umožňuje užívat služby pouze některým zájemcům, ne všem, což pak má za následek narušení principu nízkoprahovosti, který je postaven ve své nejširší podstatě na tom, že je služba přístupna všem jedincům, kteří mají o danou službu zájem. Je zde jediný limit a to věk a výrazné nedodržování pravidel. Projekt NZDM Klubus, je z našeho pohledu velice efektivní právě z důvodu mobility zařízení. To umožňuje rychle a flexibilně reagovat na potřeby klientů a na jejich způsob života.²⁰

Klubusu dlouhou dobu nebyla nakloněna přízeň osudu. Projekt měl na starosti Prostor plus a bohužel se neustále jeho realizátoři potýkali s problémy získat finanční i lidskou podporu. I po nastartování projektu docházelo k zpochybnění smyslu této služby. U části veřejnosti se zřízení tohoto mobilního nízkoprahového centra neshledalo s pozitivním ohlasem. Např. můžeme uvést výrok jednoho z obyvatel Neškaredic (mimo cílovou skupinu):

¹⁹ Služba zaznamenala ve své statistice za celý rok 60 uživatelů a 1229 kontaktů. Limit je 52 osob a 900 kontaktů za 9 měsíců. Až na Neškaredice je služba plně využita. V Neškaredicích byla služba omezena ze 4 hodin týdně na 2 hodiny. Hlavním důvodem nenaplnění kapacity služby v Neškaredicích je odliv romských rodin do KH, převážně do městských a soukromých ubytoven. Viz Současný stav SVL, a informace z případové studie o bydlení. Informace o počtu uživatelů služby i kontaktů jsme získali z rozhovorů s R. Kuncem.

²⁰ Jak jsme již uváděli v kapitole o migračních procesech, tendence migrovat jsou časté u lidí ohrožených sociálním vyloučením. Těmto aspektům se NZDM Klubus přizpůsobil svým provozem, který se v průběhu roku s měnícími se podmínkami CS v lokalitách měnil.

„Jsou to vyhozený prachy, stálo to prej pět milionů, je to k ničemu. Děcka tam prý hrají videohry a to přece nemá smysl, protože pak půjdou hrát rovnou automaty. Chodí jich tam málo, jedno dvě.“²¹

I přesto má tento projekt dobré výsledky, co se týče počtu klientů a poskytnutých intervencí.²² Naopak dle výpovědi pracovníků NZDM Klubus by bylo potřeba kapacitu klientů ještě navýšit.

7.2.2 Kluby Maják a Kotva

Obě tyto služby spadají pod OCH KH a slouží jako NZDM pro děti a mládež. Klub Maják se specializuje na děti od 6 do 15 let, poskytuje jim volnočasové aktivity, doučování, kontaktní práci a sociální poradenství. Klub Kotva je služba zacílena na mladistvé od 15 do 25 let. Obsah této služby je charakterově stejný, pouze se liší věkovým zaměřením. Informace o počtu klientů a intervencí uvedeme v podkapitole 7.4.5.

7.3 Projekty zaměřené na sociálně patologické jevy a prevenci kriminality

Aktivity zaměřené na sociálně patologické jevy a prevenci kriminality byly v posledním roce (období červenec 2014 až červen 2015) zacíleny převážně na to, aby občané byli zabezpečeni nabídkou sociálních služeb, které jsou poskytovány koordinovaně a s dobrou znalostí aktuální situace, ve které se jednotlivé podskupiny sociálně vyloučených obyvatel nacházejí. Dále pak na zvýšenou kontrolu veřejného pořádku v těchto lokalitách.

V předchozím období došlo ke vzniku nových a posílení stávajících sociálních služeb pro sociálně vyloučené skupiny obyvatel. V rámci individuálního projektu města zahájily provoz prozatím tyto služby sociální integrace: Odborné sociální poradenství včetně fakultativní činnosti Vzdělávacího a informačního centra, Terénní programy a Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Poslední služba tohoto projektu zahájila svůj provoz v říjnu loňského roku, jedná se o mobilní NZDM Klubus (blíže viz předchozí podkapitola).

Mimo výše zmíněné služby se velmi dobře daří pokrýt poptávku po primární prevenci ve školských zařízeních, především v MŠ a ZŠ, kterou zajišťuje o.p.s. Prostor plus a oddělení sociální prevence Městského úřadu v Kutné Hoře.

Od roku 2012 působí při městské policii asistenti prevence kriminality. ASZ se podílela na psaní projektové žádosti na první tři asistenty a na výběru asistentů a částečně na zapracování asistentů. Zavedení těchto pozic je pozitivně vnímáno jak ze strany široké veřejnosti, tak městské policie. Od roku 2014 byla navýšena kapacita o jedno pracovní místo, v současné době tedy tuto práci vykonávají čtyři asistenti prevence kriminality. Tito asistenti

²¹ Rozhovor s místními obyvateli, 2 muži, kolem 60 let.

²² Od září 2014 do září 2015 má služba 60 klientů a 1229 kontaktů. Dosáhla tak maximálního stropu v počtu klientů i kontaktů.

vykonávají část služeb ve dvojici. Vždy se jedná o jednoho asistenta romského a druhého neromského původu.

V oblasti prevence kriminality má tato služba vynikající výsledky. Díky účasti romských asistentů působí tato služba méně direktivně, a tudíž dochází častěji k ujasnění určitého problému bez výraznějších restriktivních zásahů. Za poslední rok se dle slov zástupce ředitele Městské policie V. Marečka dokonce snížily zásahy asistentů prevence kriminality v sociálně vyloučených lokalitách na polovinu. Pozitivně přijímají asistenty i samotní obyvatelé lokalit. Vnímají je spíše jako „mentory“ než „příslušníky policie“. Projekt zavedení asistentů prevence kriminality vnímá V. Mareček dle svých vlastních slov jako velmi vydařený. Pozitivní hodnocení přidal i např. bývalý místostarosta J. Franc: „Ty preventisty jsme zapojili do problémových lokalit. Zapojovali se třeba do dopravy dětí, docházeli do problémových rodin, měli pochůzky okolo ubytoven. Tohle funguje do dnešního dne. Je to jeden z nejlepších projektů v této oblasti.“

7.4 Ekonomická situace (nezaměstnanost a zadluženost)

Kutná Hora je stále jedním z okresů s nejvyšší nezaměstnaností ve Středočeském kraji. Podle údajů Úřadu práce k 31. 12. 2014 činila míra nezaměstnanosti na Kutnohorsku 7,6 %, což představovalo 3 823 obyvatel v celém okrese. Mezi nejproblematictější uchazeče o zaměstnání z hlediska umístění na trh práce patří zejména ženy s dětmi do 15 let, nekvalifikovaní uchazeči (více jak třetina uchazečů má pouze základní vzdělání), absolventi, mladiství, uchazeči se zdravotním postižením, osoby starší 50 let a dlouhodobě nezaměstnaní. Úřad práce v Kutné Hoře realizuje několik zaměstnanostních projektů, jako je např. Začínáme po padesáti, Krátce bez práce a další.

Mezi největší zaměstnavatele v regionu patří ČKD, a.s. Kutná Hora, podniky PHILIP MORRIS ČR a.s., Unikom, a.s. nebo Foxconn Technology CZ s.r.o., která spustila v Kutné Hoře výrobu v červnu 2008. Pracovní příležitosti nabízí i sociální firma Eko-ano s.r.o., která má velmi dobré výsledky v integraci Romů na pracovní trh. Zaměstnává převážně muže na sezónní práci. Jelikož se jedná o jeden z výsledků působení ASZ v Kutné Hoře, věnujeme firmě více pozornosti níže.

Z terénního výzkumu vyplynulo, že problémy se zadlužeností a s ní spojenými exekucemi mají téměř všichni respondenti. Často ani nevěděli, kde všude dluží a z jejich výpovědí mnohdy ani neví, kam se mají obrátit.²³ Celkově dluhům nepřikládají respondenti stále potřebnou důležitost. Neuvědomují si, že jim zadluženost může výrazně zkomplikovat jejich životní situaci, připravit je o domov, který poskytuje člověku jak fyzické tak i psychosociální zázemí. To, spolu s velice vysokým stupněm zadlužení (např. zaměstnavatelé uvedli, že někteří jejich zaměstnanci jsou zatíženi až patnácti exekucemi) a nutností komplexního

²³ Situace se však v poslední době výrazně zlepšila. Zásahu na tom má hlavně poradna v OCH KH a posílení terénní služby, popsány též v 7.kapitole.

přístupu k řešení, se projevuje pomalým tempem zlepšení. Přesto se našli jedinci, kterým se podařilo z dluhových pastí vymanit.

Problematicke zadlužování a nezaměstnanosti se dlouhodobě věnují ve městě Kutná Hora jak odborníci z řad státní sféry, tak z oblasti nestátní a neziskové. Tyto dvě platformy jsou na poli snah o sociální začleňování úzce propojeny na bázi neformálního způsobu komunikace při získávání potřebných informací, slučování sil při poskytování služeb uživatelům a předávání možností návazných služeb. Zároveň funguje jejich kooperace v podobě Komunitního plánování poskytovatelů sociálních a souvisejících služeb města Kutná Hora. Toto seskupení od roku 2010 korespondovalo s platformou lokálního partnerství. Nyní převažují v oblasti řešení problému nezaměstnanosti a zadlužování po formální rovině samotné subjekty (NNO, ÚP, odbor správy majetku či ekonomický odbor), které zaštiťují buď jednotlivé pracovní skupiny komunitního plánování, jednotlivé komise při Radě města Kutná Hora nebo dochází ke schůzkám původních pracovních skupin lokálního partnerství, které mají za úkol zrealizovat cíle stanovené v posledním Akčním plánu sociálního začleňování na období červenec 2014 až červen 2015.

Popis konkrétních projektů zaměřených na zadlužování a nezaměstnanost, které byly zrealizovány v důsledku působení ASZ a lokálního partnerství, projekty vzešlé nezávisle na lokálním partnerství a stručný náčrt odchodu ASZ z obce a předání agendy jiným subjektům čili popis samostatného fungování obce po odchodu ASZ v problematice sociálního začleňování uvádíme níže v jednotlivých podkapitolách. Tyto informace doplníme konkrétními počty uživatelů služby a jejich kontaktů s poskytovateli služeb.

7.4.1 Sociální podnik Eko-ano

Firma Eko-ano byla založena v roce 2010. Na její založení měla zásadní iniciační vliv ASZ. Tehdejší vedoucí sociálního odboru v Kutné Hoře, „která znala Šimáčka“ (bývalý ředitel ASZ – pozn.) navrhla spolu s P. Vepřekem M. Horváthovi (jednatel Eko-ano) dle jeho vlastních slov možnost založení sociální firmy. M. Horváth dále „napsal email panu Šimáčkovi a ten se mu ozval“, což byl první krok k založení firmy. Dále M. Horváth zmiňuje, že pro firmu byla při rozjezdu důležitá pomoc lokálního konzultanta V. Lesáka, který předobjednával schůzky ve firmách a institucích, se kterými by firma Eko-ano mohla spolupracovat, případně se i některých schůzek účastnil. Významným přínosem již při vzniku firmy byla „legalizace“ několika pracovních míst – někteří pracovníci přešli do firmy ze zóny šedé ekonomiky.

K červnu 2015 firma už zaměstnávala deset pracovníků formou VPP (jeden byl v té době propuštěný, ale ihned se měla nabírat náhrada), dále tři stálé zaměstnance (zaměstnanec pily, zaměstnanec manipulačního skladu a řidič). Posledními dvěma zaměstnanci mimo cílovou skupinu jsou samotný M. Horváth a účetní. Tři stálí zaměstnanci byli placeni do dubna 2015 z projektu, ale protože si na sebe dle M. Horvátha „jakžtakž“ vydělají, mohla si je firma ponechat. Mezi zaměstnanci je bohužel pouze jedna žena, zbytek jsou muži. Souvisí to zejména s charakterem práce, který firma vykonává. Jedná se o fyzicky namáhavou manuální práci.

Kromě spolupráce s městem Kutná Hora, pro které Eko-ano seče trávu a udržuje veřejná prostranství, spolupracuje firma také s místními technickými službami. Dle M. Horvátha jsou „jejich generální subdodavatel“ a vždy se snaží domluvit. Spolupráce ale funguje i naopak, Eko-ano si najímá od technických služeb vybrané stroje (např. mulčovač) a platbami za pronájem tak přispívá do rozpočtu technických služeb. Dále firma spolupracuje např. s Mondi Štětí (v areálu firmy sečou trávu a mají na starosti zeleň), s golfovým resortem Casa Serena v Roztěži nebo s firmou MTC, která dělá ostrahu továren Foxconn v Kutné Hoře a v Pardubicích, a Eko-ano si najímají subdodavatelsky na správu těchto dvou areálů. Firma Eko-ano dělá i zimní údržbu, strojově i ručně (opět areály Foxconnu, dále TPCA atd.). Nejnověji získala firma kontrakt od společnosti Povodí Labe na sečení trávy kolem řeky Doubavky v délce 90 km. Toto jsou faktory, díky kterým vidí jednatel další vývoj firmy pozitivně. Mimo spektrum těchto služeb provozuje firma pilařské středisko ke zpracování dřevní hmoty, jednak na výrobu stavebního a truhlářského řeziva, jednak na výrobu palivového dřeva.

Jelikož firma začínala na dvou zaměstnancích, je její vývoj nutný hodnotit pozitivně. M. Horváth deklaruje, že firma se snaží dodržovat všechny principy, na kterých byla na počátku vystavěna. K datu rozhovoru firma čekala na „projekty, granty, dotace“, které by napomohli jejímu dalšímu rozvoji. M. Horváth zároveň má další nápady na rozvoj firmy do dalších odvětví (kvůli konkurenci je nechce upřesňovat). Projektové finance jsou důležité i pro udržení stávajících zaměstnanců, neboť pět smluv na VPP je pouze do 30. 11. 2015 a poté by bylo komplikované zaměstnance udržet.

Právě vysoká závislost na externím dotačním financování může být z hlediska existence firmy a pro udržení zaměstnanců vnímána jako riziko, ale firmě se toto omezení daří překonávat díky rozšiřování portfolia služeb a uzavírání smluv s dalšími (a to zejména soukromými) subjekty. Přesto zůstávají dotační tituly důležitou složkou v rozpočtu firmy a např. odkládání možnosti čerpat finance v novém dotačním období další rozvoj firmy lehce utlumilo.

Cílovou skupinou jsou pro firmu Eko-ano nespécifikované sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené osoby, které jsou uživateli registrované sociální služby. Sociální vyloučení může pramenit z jejich romského původu, bydliště v sociálně vyloučené lokalitě, zadluženosti apod. Projekt je zaměřen převážně na jedince, jejichž pozice na trhu práce je z různých důvodů znevýhodněná. Patří sem lidé nad 50 let, absolventi škol, kterým chybí pracovní zkušenosti a praxe (osoby pod 25 let), jedinci dlouhodobě nezaměstnaní, s nízkou kvalifikací, obyvatelé sociálně vyloučených lokalit a osoby ohrožené zadlužeností.

Naprostou většinu zaměstnanců firmy představují Romové, což dle M. Horvátha firmu občas lehce znevýhodňuje, hlavně při nástupu na novou zakázku: „blbě to vypadá, že přijde samej cikán, ale pak už volaj“. Přes tento první dojem se jim ale jen jednou stalo, že by je zákazník kvůli tomu, že jsou Romové, odmítnul (nakonec M. Horváth ale zákazníka přesvědčil). Problémy s fluktuací zaměstnanců nejsou, např. jeden pracovník už je ve firmě

pět let, další víceméně pracují kontinuálně od doby, kdy nastoupili. Přestože nemá firma v projektu zahrnutou sociální práci se zaměstnanci, tak se jí částečně věnuje – účetní pomáhá zaměstnancům „s papírama“, jednatel je motivuje k práci a splácení dluhů, zejména vůči městu („aby mohli být čistý pro město“). Např. jeden zaměstnanec už je bez dluhů vůči městu a jde do výběrového řízení na byt, což je vzor pro další zaměstnance. Dále jednatel např. rozváží zaměstnance po úřadech nebo jim na požádání v odůvodněných případech vyplácí zálohu ze mzdy. Pro fungování firmy se zdá důležitý i přístup jednatele, který dle svých slov svým zaměstnancům „dělá policajta“. Se všemi zaměstnanci až na jednu výjimku si vždy vyká. Ač sám Rom, tak nemá příbuzenské vazby na Romy z kutnohorských lokalit. Do města přišel v roce 1989 a 20 let dojížděl do práce do Prahy, proto nemá ani významné neformální vazby na místní Romy, které by přístup zaměstnanců mohly komplikovat.

Firma vzhledem ke svému zaměření spolupracuje s několika institucemi. Na nové místo nabírají vždy adepta na ose město – Úřad práce. U zaměstnanců se firma snaží např. na začátku pracovního vztahu dohodnout i s exekutory, aby přednost mělo splacení dluhu městu – *„aby v očích města byli čistý a mohli dosáhnout na jiný bydlení“* – a je v tom úspěšná. K datu zpracování evaluace se lehce zadržela spolupráce s Oblastní charitou, což je dle M. Horvátha důsledek toho, že je hodně práce a málo času. Proto došlo k přerušení kontaktu. Dříve, pokud bylo v Eko-ano volné místo, mohla OCH někoho doporučit.

7.4.2 Veřejně prospěšné práce

Dalším významným zaměstnavatelem osob z této cílové skupiny je příspěvková organizace města Technické služby Kutná Hora s.r.o. (dále též TS). Tato společnost byla založena městem Kutná Hora dne 1. 7. 1999. Dle vyjádření jednatele Technických služeb J. Jägera zaměstnávají TS *„asi 35 lidí z Úřadu práce, nejprve jako veřejně prospěšné práce, ti co se osvědčí, přejdou do trvalého pracovního poměru přes společensky účelová pracovní místa, ročně jsou to tak dva až tři lidé.“* S Agenturou nebyl J. Jäger nikterak v kontaktu, snaha ke spolupráci ze strany ASZ byla, J. Jäger nemá však v *“tyto typy institucí důvěru“*.²⁴

Jednatel TS potvrzuje výše zmíněnou spolupráci s firmou Eko-ano: *„My dlouhodobě spolupracujeme s Eko-ano. Dělají pro nás subdodávky. Ta spolupráce je opravdu dobrá.“* Podobně jako v případě Eko-ano se i TS potýkají se specifickou situací svých zaměstnanců: *„Ti lidé nemají peníze, jsou v obrovských dluhových pastích. Mají od sedmi, deseti až patnácti exekucí, takže zaměstnávat je znamená i spolupracovat s exekutory po celé republice.“* Dále J. Jäger dodává: *„My jsme zvyklí pracovat s lidmi, kteří neumějí číst a psát. Pomůžeme jim prací. Málokdo vidí tu práci okolo, psaní posudků pro policii, protože tomu se nevyhneme, je to dáno tím, kde se oni pohybují.“*

J. Jäger připouští, že působení ASZ v Kutné Hoře mělo vliv na nastartování komunikace mezi městem, TS i dalšími subjekty (např. Policií ČR). Kladně lze hodnotit i

²⁴ Zdroj: Rozhovor s J.Jägerem, červen 2015

spolupráci mezi firmou Eko-ano a TS, která rozšiřuje možnosti zaměstnání osob ohrožených sociálním vyloučením.

7.4.3 Nelegální zaměstnávání

Nelegálnímu zaměstnávání se snaží předejít nově zřízené pracoviště při ÚP, které obsahuje dva plné úvazky a do konce projektu mělo poskytnout poradenství 360 klientům. Navazuje kontakt s klienty, u nichž je podezření na nelegální zaměstnání. S těmito klienty je pracováno v rámci individuálního i skupinového poradenství a to zejména v oblasti společenských pravidel, sociálně-právní, finančně-právní a pracovně-právní oblasti. Bohužel prozatím nejsou známa přesná data, tj. kolika klientům tato služba pomohla.

7.4.4 Rubikon centrum

Od března 2014 působí ve městě Kutná Hora pracovní agentura Rubikon, která zprostředkovává zaměstnání motivovaným uchazečům s kriminální minulostí. Její vstup nebyl nijak iniciován ASZ, přesto považujeme za vhodné její činnost zmínit. V rámci své činnosti spolupracují se zaměstnavateli z kutnohorského regionu, kteří jsou ochotni zaměstnat jejich klienty. Jedním z těchto zaměstnavatelů je právě Eko-ano. Rubikon navázal spolupráci nejen s regionálními zaměstnavateli, ale i s místními NNO a samotným ÚP, při kterém vzniklo přímo kontaktní místo pro poskytování pracovního poradenství pro danou cílovou skupinu. Rubikon poskytuje individuální pracovní poradenství i skupinové kurzy „Jak na dluhy“. Cílem kurzu je informovat klienty o problematice dluhů a jejich vzniku. Dále vysvětlení způsobů předcházení předluženosti, prostředky řešení, mapování dluhů, efektivní způsob komunikace s věřiteli a právní rámec exekucí. Dílčím cílem je zvýšit znalosti a dovednosti potřebné pro řešení zadluženosti. Součástí programu je také poskytnutí nástrojů pro odpovědné plánování osobních financí účastníků a návod na efektivní zacházení s osobním rozpočtem a jeho sestavení. Účastníci jsou vedeni k zamyšlení nad svými právy a povinnostmi, a to jak v případě zadlužení, či obecně platebních povinností, tak v případě dalších rizikových situací, jako je například práce na černo. Kurzy jsou realizovány ve věznicích, na střediscích Probační a mediační služby, v neziskových organizacích nebo ve spolupráci s místními samosprávami a obcemi. Přesné informace o počtu uživatelů služby, kterým byla poskytnuta intervence ve formě poradenství či kurzu v Kutné Hoře, prozatím nejsou bohužel k dispozici.

7.4.5 Kariérní a pracovní poradenství

Kariérní poradenství poskytuje svým klientům také Oblastní charita Kutná Hora, a to v rámci Klubu Maják a Klubu Kotva, který pracuje s mládeží a je založen na principu nízkoprahovosti. V rámci klubu Kotva pro mládež od 15 do 26 let se letos prozatím (do června 2015 včetně) podařilo najít zaměstnání pro osm chlapců a jednu dívku. Celkový počet uživatelů služeb pro celé nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je 319, z čehož připadá na Klub Maják 132 uživatelů, na Klub Kotva 108 uživatelů, na Předškolní klub 20 uživatelů a na Klubovou dílnu Maják 59 uživatelů.

Dále se této problematice věnuje služba odborného sociálního poradenství poskytovaná střediskem Racek, taktéž provozovaného Oblastní charitou Kutná Hora. Středisko Racek poskytuje služby od roku 2009. Kromě odborného sociálního poradenství nabízí ještě terénní programy a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

Cílem této služby je zapojit klienta do aktivního řešení jeho obtížné sociální situace, po tuto dobu ho doprovázet, poskytovat mu podporu a rozvíjet jeho dovednosti a schopnosti, které mu umožní řešit obdobné situace v budoucnu samostatně, bez pomoci. Samozřejmým cílem je pomoc danou situaci vyřešit ke spokojenosti klienta poskytováním věcně správných informací a kontaktů. Nejčastějšími obtížnými sociálními situacemi, které lidé přicházejí do poradny řešit, jsou chudoba, zadluženost a exekuce, nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, nevhodné bydlení a riziko ztráty bydlení. Všechny tyto problémy jsou logicky úzce propojeny, a tudíž je nezbytné pracovat s uživatelem služby holisticky, respektive zastávat komplexní přístup, nezaměřovat se pouze na oddlužení či nalezení vhodné práce, ale vyřešit celkově danou nepříznivou situaci.

Počet uživatelů služeb činí celkem 361. Odborné sociální poradenství využilo 204 uživatelů, celkem při 1 315 kontaktech. Terénní programy využilo 122 uživatelů, celkem při 889 kontaktech. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi využilo 35 rodin (počet kontaktů není znám). Odborné sociální poradenství je poskytováno také v rámci projektu „Rozvoj služeb a podpora integrace obyvatel sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory“. Jelikož i tato činnost byla evaluována v první polovině roku 2015, můžeme citovat vybrané statistické údaje z publikovaného dokumentu²⁵. Počet úspěšných úkonů v oblasti zaměstnávání v rámci OSP činil 150. Nejvyšší počet úkonů – 112 – připadlo na předání inzerátů s nabídkou práce. Následoval pomoc se sepsáním životopisu (26x), pomoc při sjednání pracovního pohovoru (7x) a pomoc při získání pracovního poměru (5x).

7.5 Terénní sociální práce

Terénní práce zahrnuje celou řadu oblastí. Jedná se o způsob, jak se dostat blíže k potenciálnímu či stávajícímu klientovi. Terénní pracovník se na rozdíl od sociálních poraden, nízkoprahových klubů a jiných „kmenových“ organizací poskytujících sociální služby vyskytuje v přirozeném prostředí klienta. Pro terénního pracovníka je tato pozice mnohdy nelehká, jelikož vstupuje na pole působnosti svého klienta. Pro klienta je tato pozice naopak mnohem příjemnější, vyskytuje se ve svém prostředí, které dobře zná, a tudíž zde odpadají četné bariéry typu vzdálenost služby od bydliště klienta, ostych, strach, nejistota, stigmatizace při vstupu do pomáhající instituce. Další výhodou terénní práce je mimo jiné možnost oslovovat nové klienty, aktivizovat klienty, kteří nedocházejí do poradny pravidelně, pracovat i s těmi, kteří mají sníženou mobilitu, a plošně informovat obyvatele SVL o různých

²⁵ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2015): Závěrečná evaluace projektu „Rozvoj služeb a podpora sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory“.

novinkách či řešit aktuální krizové situace.

Oblastní Charita Kutná Hora, konkrétně Středisko Racek, rozšířila počet svých pracovníků právě o dva plné úvazky terénní práce. Tato služba byla zahájena v říjnu 2013 a byla dotována z OPLZZ do května tohoto roku.

Další služba působící v přirozeném prostředí klientů, tedy převážně v sociálně vyloučených lokalitách, je sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, dále jen SAS. Tato služba vnikla též v rámci projektu „Rozvoj služeb a podpora sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory“. Provozovatelem této služby se stala taktéž Oblastní charita Kutná Hora. Provoz služby byl zahájen ve stejnou dobu jako u předchozí služby a taktéž je dotován z OP LZZ.

Krom terénních programů, které vznikly zásluhou působení ASZ a jsou hodnoceny jako velký přínos pro celý proces sociálního začleňování v Kutné Hoře (na bázi realizace akčního plánu strategického plánování lokálního partnerství), vznikly ještě další dvě pracovní pozice terénních pracovníků na místním městském úřadě. Po intervencích ASZ došlo k rozšíření terénní práce z Neškaredic také na ubytovny v samotném centru města, což lze také považovat za velký úspěch, neboť spolu s přesunem velké části neškaredických obyvatel do těchto ubytoven se přesunuly i specifické problémy.

Tato služba se celkem rychle mezi obyvateli ze sociálně vyloučených lokalit uchytila. Často ji zmiňují v rozhovorech. Obvykle si nepamatují přesnou pozici či jméno osoby poskytující terénní službu, ví však, že je to „*paní z úřadu, která jim pomáhá vyplňovat složenky a jiný papíry, nebo s dluhy.*“²⁶ Terénní práce je již nedílnou a „zaběhlou“ součástí poskytovaných sociálních a souvisejících služeb.

7.6 Stručný souhrn projektů

V bodech uvádíme stručný souhrn projektů vzniklých ve spolupráci s ASZ, samostatně realizovaných či vzniklých v návaznosti na působení ASZ.

- **Oblast vzdělání:** *Přípravná třída na ZŠ Kamenná stezka* – v návaznosti na přímou spolupráci s ASZ, *Projekt DODO - dobrovolníci doučují* – podpořeno městským grantem, *projekt SOŠ a SOU pro popularizaci řemesel*
- **Oblast děti a mládež:** *NZDM Klubus* – též v návaznosti na spolupráci s ASZ, *Klub Maják, Klub Kotva* – samostatný projekt Oblastní Charity Kutná Hora, *SAS – sociálně aktivizační služba*
- **Oblast sociálně patologické jevy a prevenci kriminality:** *Asistenti prevence kriminality* – v rámci spolupráce s ASZ
- **Oblast zadluženosti a nezaměstnanosti:** *Sociální podnik Eko-ano* – formálně

²⁶ Zdroj: Respondentka, 40 let, 2 děti, Ubytovna Lorec.

vzniklo nezávisle na ASZ, ale byla zde velice úzká spolupráce s lokálním konzultantem V. Lesákem, Veřejně prospěšné práce – Technické služby – Nezávisle na ASZ, nemají s ní ani žádné zkušenosti, spíše panovala nedůvěra vůči ASZ, ASZ byla přítomna prolínání na firmu Eko-ano, Pracovní poradenství v oblasti ilegální práce na MÚ – v návaznosti na působení v lokálním partnerství, Rubikon centrum – pracovní agentura pro motivované osoby s kriminální činností, plus projekt „*Jak na dluhy*“, formálně nezávisle na ASZ, i když obě organizace úzce spolupracují, Dluhová poradna KH – existovala již dříve, později financovaná ze vzniklého projektu

- **Oblast sociálně-právního a pracovního (karierního) poradenství:** odborné poradenství pro mladistvé (převážně k získání prvních pracovních zkušeností a návyků, brigády, jak napsat životopis, získat práci, studium SOU, aj.) v Klub Maják a Klub Kotva, středisko Racek – odborné sociální poradenství a její fakultativní služby odborného – všechny tyto služby zařizuje Oblastní Charita Kutná Hora, vznikly nezávisle na ASZ, ale pracovníci byli součástí LP a tudíž vývoj těchto služeb byl spjat s cíli strategického plánování LP; posílení služeb a jejich další financování bylo podpořeno projektem ASZ
- **Oblast terénní práce:** rozšířena v rámci Oblastní Charity KH o dva plné úvazky, zároveň i vznikly dva plné úvazky na MÚ – v návaznosti na LP a jeho strategické plánování – vždy vliv projektu iniciovaného ASZ

7.7 Dopady zaváděných opatření na obyvatele SVL

Je všeobecně známo, že sociální začleňování je velmi složitý a časově náročný proces. U opatření, která jsou zaváděna dnes, si všimneme nepatrných změn až za několik let. Některé se projeví dokonce až za jednu i více generací, proto není v našich silách zaznamenat výraznější dopady zaváděných opatření. Můžeme však popsat nepatrné záchvěvy pozitivních změn.

Jedním z kroků v procesu sociálního začleňování v Kutné Hoře je utvoření koncepce bytové politiky, jehož snahou je vytvořit dostupné bydlení. Změny nejsou výrazné, sociální bydlení využilo doposud pouze 25 rodin, bylo by zapotřebí mnohem vyšší počet, to by však nesmělo docházet např. k protestům většinové společnosti proti realizaci výstavby sociálního bydlení v Kouřimské ulici (viz Případová studie). I přesto, že se město, poskytovatelé sociálních služeb i samotní sociálně vyloučení jedinci vyvinou výraznou motivaci k pozitivní změně, může celý proces zhatit právě nesouhlas majoritní společnosti, jako tomu bylo například u připravovaného projektu „Kouřimská“ (bližší informace jsou uvedeny v kapitole 9 Případová studie – bydlení). Nedochozí pak k inkluzi ani integraci, ale k demotivaci a prohloubení vyloučení. Proto je nesmírně důležité, abychom směřovali veškerou svojí snahu k inkluzi, aby docházelo k vzájemnému přiblížení, a to nastává až tehdy, kdy i majoritní společnost je od útlého dětství vedena k toleranci a respektování odlišnosti.

Dalším bodem, který přispěl k mírnému zlepšení situace je přípravná třída na ZŠ Kamenná Stezka, o kterou je mezi rodiči v sociálně vyloučených lokalitách velký zájem. Děti mohou během přípravného stupně dorovnat rozdíly a snáze se adaptovat do hlavního vzdělávacího proudu, což je jeden z hlavních cílů sociální integrace.

Projekt, který má velký úspěch u mladistvých ve všech sociálně vyloučených lokalitách, je NZDM Klubus. NZDM zaznamenal za svoji dosavadní krátkou činnost výrazný nárůst zaregistrovaných uživatelů služby i poskytnutých intervencí. Pracovníci Klubusu i uživatelé služby by dokonce ocenili vyšší kapacitu. Z rozhovorů též vyplynulo, že je velký zájem i u mladších dětí navštěvovat klub se svými staršími sourozenci, i vzhledem ke komunitnímu způsobu soužití všech sourozenců nezávisle na věku, vyvstává otázka, zda by nebylo vhodné zpřístupnit službu i dětem mladším 12 let.

Další krok, který má zjevné pozitivní dopady na obyvatele SVL je rozšíření terénní služby o dva plné úvazky v Oblastní Charitě Kutná Hora. Dalo by se říci, že v ideálním případě (za předpokladu efektivního poskytování terénní služby – navázání kontaktu, získání důvěry, poskytování potřebných intervencí, průběžné informování o změnách týkajících se obyvatel SVL) je tento druh služby nejvhodnější způsob, jak se dostat k uživateli služby a pomoci mu v jeho konkrétních problémech. Obyvatelé SVL mají často zábrany navštěvovat instituce různého druhu, ať už ze strachu z „úředníků“ či byrokratických postupů, kterým nerozumí. Terénní pracovník má možnost získat si důvěru uživatele služby, některé potřeby vyřešit v terénu, popřípadě doprovázet uživatele služby např. právě na zmiňovaném úřadě, policii či při využití návazné služby. Z šetření vyplynulo, že se cítí obyvatelé SVL při využívání této služby bezpečně a vnímají tuto službu jako užitečnou. O většině jiných opatření krom této, sociálně-právním poradenství poskytovaným Oblastní Charitou KH, které jim poskytuje rady v oblasti dluhů, NZDM Klubusu, přípravné třídy a několika málo informací o změnách v oblasti sociálního bydlení, si nejsme vědomi, že by obyvatelé SVL věděli. Často nerozlišují konkrétní služby a neznají jejich názvy. Ví však, kdo tuto službu poskytuje a zda je to terén či „si tam člověk musí zajít“.

Užívání sociálních služeb se ale někteří obyvatelé SVL vyhýbají s poukazem na to, že svou situaci považují za uspokojivou a tyto služby nepotřebují: *„Kdo jiný by navštěvoval tyto organizace, pouze ti, co jsou na tom blbě.“*²⁷

Sekundární dopad na zlepšení podmínek v SVL má projekt Asistentů prevence kriminality, díky němuž se dle slov zástupce Městské policie V. Marečka snížily výjezdy policejních hlídek na polovinu. Obyvatelé SVL reagují na asistenty prevence kriminality mnohem přívětivěji. Nevidí v nich „protivníky“, kteří nařizují či zakazují, jako je tomu v případě policie, nýbrž osoby zastupující určitou instituci, která je spíše v pozici partnera a dává jedincům doporučení k určité nápravě, popř. změně (viz Kapitola – 7.3.2).

Pozitivní vliv mělo na obyvatele SVL a převážně na děti doučování, které bylo

²⁷ Zdroj: Rozhovor s ženou, 45let, nezaměstnaná matka, 3 děti, ubytovna Třebišovská, červenec 2015.

původně realizováno dobrovolnickým centrem OCH KH pod názvem DODO – dobrovolníci doučují. Tato činnost se následně přesunula pod jinou službu OCH KH (více v kapitole 7.1. *Projekty zaměřené na vzdělávání*) a byla posílena doučováním vyučujících na ZŠ KS. Doučování vnímáme jako nezbytný krok k vyrovnání handicapu dětí ze SVL způsobeného sociálním znevýhodněním.

Určitý dopad má jistě i projekt Eko-ano, který sice zaměstnal pouze menší počet mužů, existuje však v povědomí ostatních obyvatel SVL jako „*solidní podnik, kterých by mělo být v Kutné Hoře víc*“. Zaměstnanci Eko-ano jsou na svojí práci hrdí a jsou i výrazným pozitivním vzorem pro ostatní členy komunity.

Stručné shrnutí dopadů působení ASZ v obci na obyvatele SVL

Výrazný dopad na obyvatele sociálně vyloučených lokalit měly převážně tyto projekty (výše uveden detailnější popis projektů a jeho dopad na obyvatele SVL):

- Přípravná třída na ZŠ Kamenná Stezka – vliv ASZ
- NZDM Klubus – vznik během působení ASZ
- Rozšíření terénní služby v Oblastní charitě KH, MÚ – vliv ASZ
- Zavedení SAS – vliv ASZ
- Asistent prevence kriminality – vliv ASZ
- realizace *Koncepce bytové politiky*, vznik bytové komise – vznik působením ASZ
- Sociální podnik Eko-ano – vliv ASZ

8 Změna kvality života v lokalitách a v obci

Zhodnocení změny kvality života v jednotlivých lokalitách v rámci Kutné Hory je možné nastínit na základě analýzy situace v těchto lokalitách v době vzniku evaluace. Přestože hodnocení situace v lokalitách nebylo primárním cílem evaluace, považujeme obšírnější hodnocení situace za přínosné, zejména s ohledem na zájmy osob v ohrožení sociálním vyloučením v těchto lokalitách.

Jedním z charakteristických rysů sociálně vyloučených lokalit (a platí to i pro Kutnou Horu) je mimo jiné i jejich neustálá proměna. Je možné, ba dokonce téměř jisté, že po dokončení této evaluační analýzy bude situace v lokalitách opět úplně jiná. Pokusíme se charakterizovat společné rysy jednotlivých lokalit, jejich specifika i tendence možného vývoje a zároveň popsat potřeby jejich obyvatel, a to jak z jejich pohledu, jak jsme jej mohli poznat během rozhovorů v terénu, tak i z odborného hlediska.

8.1 Neškaredice

Z informací získaných z předešlých výzkumů i z konkrétních návštěv daných lokalit je patrné, že v okolí Kutné Hory došlo k výrazným změnám ve smyslu vystěhování obyvatel z lokalit a migrace do větších měst (převážně Kutná Hora, Kolín a Čáslav). Migrace se týká několika romských enkláv, jejichž obyvatelé jsou příbuzensky spjati. Vyloučené lokality vesnického typu vykazují velmi těsné sousedské vztahy a je možné je chápat jako komunitu. Její členové trávili často společný čas na veřejném prostranství před svými domy a děti si spolu hrály. „V Třebešicích²⁸ kupříkladu hráli muži z opačných konců vesnice karty, v Neškaredicích se lidé z lokality hromadně svázeli na zábavu, na jejíž přípravě se také společně podíleli. Fungují zde solidární sítě, v jejichž rámci si lidé vypomáhají, finančně se podporují a sdílejí informace a tipy.“²⁹

Obyvatelé vyloučených lokalit na vesnicích neměli před příchodem ASZ povětšinou standardní pracovní poměr. Byli odkázáni na sociální dávky a občas si přilepšili brigádami a neoficiálními příjmy. Domy, které obývali, byly ve velmi špatném technickém stavu. Jedním z důležitých faktorů, který měl též vliv na sociální exkluzi některých lokalit, byla prostorová izolace od města, která limitovala možnosti využívání ambulantních služeb. Zároveň působila jak geograficky tak mentálně jako zřejmá hranice mezi lidmi ze SVL a zbytkem vesnice.

Neškaredice se nachází přibližně 3 km od samotného centra Kutné Hory, jejíž jsou součástí. Tato ves sice není v dosahu městské hromadné dopravy, ale krajská linka sem zajíždí několikrát za den. Ve vsi se nachází malý obchod se smíšeným zbožím, který má však

²⁸ Samostatná obec mezi Kutnou Horou a Čáslaví v blízkosti kutnohorské místní části Neškaredice.

²⁹ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2013): Situační analýza sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory se zaměřením na potřeby lidí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Město Kutná Hora.

otevřeno po úbytku obyvatel jen výjimečně. Dříve zde fungovalo pohostinství Tropick a „slavný“ hostinec Metro, v současnosti jsou ale oba podniky dle informací místních obyvatel zavřené. V Neškaredicích tak absentuje veřejné prostranství či prostor typu kulturní dům, hostinec, obecní dům apod. Toto může mít výrazný dopad na soužití zdejších obyvatel. Za předškolním i základním vzděláním je nutné dojíždět, jelikož v Neškaredicích není mateřská ani základní škola.

V roce 2009 tvořili třetinu obyvatel Romové. Podle tzv. Gabalovy zprávy z roku 2009³⁰ žilo v Neškaredicích 100–150 sociálně vyloučených osob. Během šetření H. Štěpánková a D. Vališ vyšlo najevo, že počet Romů ve vsi se v tehdejší době (léto 2013) pohyboval mezi 50–60. „*Tento dramatický pokles souvisel především s aktivitami stavební společnosti Carpias, která v Neškaredicích realizuje dlouhodobě projekt revitalizace chátrajících historických hospodářských budov a výstavby nových za účelem přetvoření Neškaredic v turisticky atraktivní destinaci. Navzdory příslibům nových pracovních míst pro místní obyvatele a akcentováním sociálního rozměru celého projektu, svým dosavadním působením firma spíše problémy prohloubila. Carpias a další firmy a soukromníci začali houfně skupovat domy od zadlužených Romů, kteří byli posléze nuceni své domovy opustit.*“³¹ Z dalších údajů zveřejněných v této studii z roku 2013 je zřejmé, že během let 2012 a 2013 došlo k vystěhování přibližně 100 osob romského původu, což je téměř čtvrtina obyvatel a více jak dvě třetiny místních Romů. Většina vystěhovaných osob odešla společně s ostatními členy rodiny do okolních měst k dalším příbuzným či do městských ubytoven v Kutné Hoře (převážně do ubytovny Lorec, viz podkapitola níže).

Proces vystěhování zadlužených romských rodin se ani v dalších letech nezastavil. V současné době žije v Neškaredicích jedna větší romská rodina, která má 10 členů, a další jednotlivci – v souhrnu přibližně 20 osob.

Realizátoři předešlé analýzy použili z terénu pro každodenní soužití Romů a majority výstižné slovo „*míjení*“³². I my jsme se velmi často s tímto výrazem popisujícím vzájemný vztah i soužití Romů a většinové společnosti setkávali. Mnohokrát zazněla slova „míjíme se“, „nestýkáme se“, „nemáme s bílými problém, ale nebavíme se spolu tolik“, „ignorujeme se“. Z pohledu zbylých Romů jsou vztahy s majoritou bez problémů. „Druhá strana“ však vidí problém poněkud jinak. Z rozhovorů s místními obyvateli a vedoucím nízkoprahového pojízdného klubu Klubus je zřejmé, že vztahy mezi Romy a majoritou nejsou tak idylické, jak je vnímají romští spoluobčané. Někteří neromští spoluobčané byli proti výstavbě dětského hřiště. Měli dojem, že „*jde až moc peněz do Romů*“.³³ Stejný pohled měli tito respondenti na

³⁰ Viz GAC (2006): Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.

³¹ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2013): Situační analýza sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory se zaměřením na potřeby lidí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Město Kutná Hora.

³² Viz tamtéž.

³³ Zdroj: respondenti, obyvatelé Neškaredic (muži, cca 60 let, majorita).

projekt NZDM Klubus. Jeden z respondentů byl např. celkem skeptický vůči tomuto projektu a hlavně se mu ani nelíbila částka potřebná na roční provoz: „Autobus stojí vždycky ve středě u hasičárny. Jsou to vyhozený prachy, stálo to prej pět milionů, je to k ničemu. Děcka tam prý hrají videohry a to přece nemá smysl, protože pak půjdou hrát rovnou automaty. Chodí jich tam málo, jedno dvě.“ Poznamenejme, že tento postřeh je věcný – více příslušníků dané cílové skupiny v Neškaredicích k datu dotazování nežilo. Muž se o částce dozvěděl od sousedů. Reálná částka je však mnohem nižší, cca 1,5 mil. Kč. Rozpory mezi občany (ale i místními politiky) budí také provozní náklady. Na tomto příkladu je vidět, jak lidé operují s daty. Pokud někde panuje spíše negativní nálada vůči etnicky či sociálně odlišným spoluobčanům, informace si lidé, ač možná nechtěně, upravují, aby upevnili svůj postoj.

Po celou dobu působení v Kutné Hoře se ASZ snažila o zlepšení situace obyvatel SVL v Neškaredicích. Výrazně podpořila stavbu dětského hřiště a organizaci úklidu veřejného prostoru. Vše probíhalo za účasti obyvatel ze SVL, kteří jsou na tyto aktivity (včetně založení tanečního souboru Čerčeň) očividně značně hrdí. Vnímají to jako svojí iniciativu, kterou společně s lokálním konzultantem vymysleli a zrealizovali. Naopak ostatní obyvatelé Neškaredic vnímají aktivity a výsledky spolupráce ASZ s obyvateli SVL jako čistě „romské“ a „proromské“ a opět dotované ze státních peněz, což u nich vyvolalo převážně negativní postoj.

8.2 Kutná Hora

Ve městě se nachází více sociálně vyloučených lokalit. Převážnou většinu jich najdeme v soukromých či městských ubytovnách (cca 250 osob), další lidé ohrožení sociální exkluzí žijí rozptýleně po celém městě. Jedná se spíše o jednotlivce či menší rodiny. Tyto jedinci či rodiny nemusí trpět zjevným sociálním vyloučením, jsou takzvaně „neviditelní“³⁴. V mnoha případech se tato forma sociálního vyloučení překrývá s fenoménem tzv. skrytého bezdomovectví, často dochází i k vyloučení z pracovního procesu. Samotné bydlení, které tzv. skrytý bezdomovec obývá, často nevlastní či si nepronajímá. A pokud si jej pronajímá, propadává se ještě hlouběji do dluhové pasti, ze které se poté těžko dostává. Tito „neviditelní (sociálně vyloučení) osamělí jezdci“ často „unikají“ hledáčku terénních výzkumníků i pracovníků. O to je pak těžší, pokud sami nepřijdou s určitou poptávkou, těmto jedincům o možnosti sociálních služeb říci.

Z informací od aktérů, kteří jsou dotčeni problematikou sociálně vyloučených lokalit ve městě Kutná Hora, od samotných Romů i z analýzy vypracované pro město³⁵ vyplývá fakt, že většina soukromých i městských ubytoven prokazuje prvky sociálního vyloučení. Jedním z hlavních argumentů je fakt, že se ve většině případů jedná o nedobrovolné bydlení. Všichni

³⁴ Viz Akční plán sociálního začleňování pro Kutnou Horu na červenec 2013 až červen 2014.

³⁵ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2013): Situační analýza sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory se zaměřením na potřeby lidí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Město Kutná Hora.

tázaní upozorňovali, že v ubytovně žijí jen proto, že nemají jinou možnost. Mnohem radši by zvolili lepší způsob bydlení.³⁶

„Sociální byty už jsem taky zkoušela, ale to nesmíte mít dluhy na popelnice a to já ty dluhy mám.“³⁷ Několik respondentů se potkalo i s odmítnutím pronájmu či podnájmu z důvodu romského původu: *„Někteří se vymluvili, jiní nám to řekli na rovinu, že ať se nezlobíme, že mají špatné zkušenosti s Romy“³⁸.*

Jedním z charakteristických rysů ubytoven je často nepřiměřeně vysoká cena za nabízené služby a kvalitu ubytování, typickým příkladem je ubytovna Lorec³⁹. Jedinec, který si pronajme bytovou jednotku, trpí nedostatkem prostoru, soukromí a sociálního zázemí. V soukromých ubytovnách je naprosto běžné, že sdílíte sociální příslušenství s ostatními sousedy na patře. Často tak vznikají konflikty. Lidé žijí povětšinou na ubytovnách nedobrovolně a ještě v tak stísněném prostředí, logicky pak nastane mezi obyvateli tzv. „ponorka“.

Nejenže se obyvatelé ubytoven ocitnou v tomto zařízení nedobrovolně, ale nedobrovolně je i soužití s ostatními jedinci. Hlavně u obyvatel romského původu je obvyklé žít ve velkých rodinách komunitním způsobem, i své sousedy žijících ve stejné komunitě znají jedinci od malička a stejně tak to mohou říci i jejich rodiče a prarodiče. Nuceným odchodem z původního bydliště a následným nedobrovolným nastěhováním na ubytovnu tak přetrhají jedinci dosavadní intenzivní vztahy i způsob života. Nastává tak silné vykořenění a následná dezorientace v sociálním prostředí, která může způsobovat celkovou frustraci a ještě větší socio-ekonomický propad. Obyvatelé ubytoven tedy zažívají nedostatek vnitřních i vnějších zdrojů, které by jim mohly pomoci řešit jejich obtížnou životní situaci, chybí kvalitní zázemí pro rodiny s dětmi – dětem i dospělým chybí základní prostor pro trávení volného času v podnětném prostředí a prostor pro kvalitní školní přípravu dětí.

8.2.1 Ubytovna Lorec

Ubytovna Lorec není sice prostorově izolovaná od zbytku obce, i přesto však působí jako uzavřené ghetto. Je to soukromý objekt, který se skládá ze dvou sousedících budov. Původně měly obě budovy sloužit k různým účelům. Jedna měla ubytovávat rodiny s dětmi, druhá měla sloužit k ubytování jednotlivců. Pod návaem žadatelů vystěhovaných z Neškaredic nastaly určité změny a v současné době hostí druhá budova „Lorce“

³⁶ V koncepci bytové politiky, kterou vytvořila bytová komise města Kutná Hora, jsou nově upravena pravidla tak, aby dosáhly na sociální bydlení hlavně Ti, kteří to potřebují. Odstranila se počáteční kauce, je možnost zažádat o odpuštění dluhu a do výběrového řízení se mohou přihlásit i lidé, kteří mají trvalé bydliště v jiné obci než je Kutná Hora.

³⁷ Zdroj: Rozhovor s ženou, matkou 3 dětí, 25 let, Ubytovna Lorec, červenec 2015.

³⁸ Zdroj: Rozhovor se zaměstnancem Eko-ano, muž, otec 3 dětí, 32 let, červenec 2015.

³⁹ Některé ubytovny v Kutné Hoře ale nabízejí dostatečný standard za rozumnou cenu, např. městská ubytovna v Třebišovské ulici.

označovaná jako „Sparta“ též rodiny s dětmi. V obou ubytovnách žijí rodiny s dětmi v podmínkách, které zdaleka neodpovídají jejich potřebám. Rodiny zde žijí ve stísněných prostorách a jsou neustále vystaveny hluku jiných obyvatel ubytovny, což způsobuje podráždění, frustrace a následné konflikty. V žádném případě nelze říci, že by zde lidé žili v harmonickém prostředí, ba naopak je Lorec považován za jedno z nejhorších míst na bydlení v Kutné Hoře. Bydlení je uzpůsobeno na krátkodobé pobyty převážně pro jednotlivce, do toho jsou obě dvě budovy značně vybydlené a jejich kapacita je přeplněná. Během posledního šetření obývalo Lorec 110 osob, z toho 55 dětí do 15 let.⁴⁰ Počet obyvatel Lorce se navýšil zejména kvůli imigraci z Neškaredic.

Z výpovědi všech respondentů vyplývá, že berou bydlení na ubytovně jako nouzové řešení a rádi by našli jiné ubytování. Na bydlení v soukromém bytě však nedosáhnou, jednak z důvodu kauce, vysokého nájmu a zároveň i neochoty majitelů ubytovat Romy. O možnosti získat sociální či startovací byt respondenti též ví. V tomto směru jsou díky terénním i jiným sociálním pracovníkům dobře informováni. Překážkou jim však je zadluženost vůči městu. U všech respondentů se jedná o dluh na „popelnicích“.

Z našeho pozorování vyplynulo, že 2. patro ubytovny primárně pro rodiny s dětmi je výrazně horší co se týče vnějších podmínek bydlení – horší nábytek, více špíny, zašlé vybavení. Totéž se dá soudit i o sociální situaci – velký pohyb osob, které jsou spolu v neustálé hlasité interakci, často velice vulgární, horší se zdá i zdravotní stav obyvatel tohoto patra (výrazně pozorovatelné např. na chrupu, obezita apod.). Je zde více rodin s dětmi, naopak na 1. patře více jednotlivců. Zatímco obyvatelé 2. patra hodnotí dobře vztahy v rámci celé ubytovny, obyvatelé 1. patra si na 2. patro stěžují (hluk, nepořádek).

8.2.2 Ubytovna Okál

Městská ubytovna Okál vykazuje velmi podobný charakter jako soukromá ubytovna Lorec. Nachází se na okraji města v průmyslové zóně, blízko hlavní výpadovky z Kutné Hory, k ubytovně vede slepá ulička lemovaná betonovou zdí od tabákové výroby Philip Morris. Díky své poloze jsou obyvatelé Okálu vystaveni nepříznivým podmínkám, které je ohrožují na fyzickém i psychickém zdraví. Jedná se o častý hluk, vibrace a výpary z nákladních aut. Na první pohled působí ubytovna zanedbaným dojmem, ale podmínky na žití jsou zde mnohem lepší než v Lorci. Obyvatelé mají větší bytové jednotky s vlastním sociálním vybavením, v zachovalejším stavu a za méně peněz, což je pro rodiny s dětmi velké pozitivum.

Až na výjimky zde žijí převážně Romové. Ti vnímají tento fakt nelibě, obviňují město ze segregačních tendencí. Stěžují si na stísněné podmínky a časté konflikty. *„Ženský se hádají kvůli dětem, občas tu vypnou topení, neteče voda nebo nefunguje elektřina. Jsem tu hodně izolovaná od ostatních, moc se s nimi nebavím.“⁴¹*

⁴⁰ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2015): Závěrečná evaluace působení ASZ ve městě Kutná Hora

⁴¹ Zdroj: Respondentka, 35 let, Ubytovna Okál.

Zajímavé srovnání života na Okále, Lorci a v Třebišovské uvedla jedna z respondentek, která pobývala po určitou dobu ve všech těchto ubytovnách a má ve většině z nich i v současné době přátele: „Lorec nebo Okál je sice špinavej, jsou tam hlavně cigáni, ale je tam větší klid, je tam lepší atmosféra. Nefetuje se tam tolik, prostitute tam je taky míň, prostě je tam určitá soudružnost nebo jak to říct, tady ty lidi nemají nic společného, jsou tu trosky ze všech koutů. Tam jsou to cigáni z jedné komunity a drží při sobě, není to tam tak o držku. A i když jsem tam bydlela jako téměř jediná bílá, necítila jsem se tam vyčleněně. Jediněj bordel, kdo tam dělal, byl můj tehdejší přítel, kterej tam skákal ze střechy, jinak se tam semlelo něco jen výjimečně.“⁴²

8.2.3 Ubytovna Třebišovská

Z venku působí ubytovna jako menší panelový dům. Má žlutou fasádu, sedm poschodí, celkem nevýrazný vchod. Jediné, co nejde do kontextu poklidného panelového domu na kraji města je křik dětí i dospělých, výrazný smích a hlasitá hudba. Z informací předešlých analýz a evaluací jsme nabyli dojmu, že ubytovna Třebišovská patří k těm klidnějším. Jedná se sice o nucené bydlení zvolené spíše z nouze, jelikož je přeci jenom lepší mít alespoň nějakou střechu nad hlavou než žít na ulici, přesto však působila v našich předchozích představách ubytovna jako jedna z těch lepších variant. Střet s reálným stavem ubytovny nás upřímně minimálně překvapil. Chodby se nenachází ve špatném stavu, za to interiéry samotných bytových jednotek ano. Většina lidí, kterých jsme se ptali, zde žije již mnoho let a za tu dobu se prý nic nezměnilo. Bytové jednotky si jejich nájemníci vybydlují a nemají prý snahu je nijak zvelebovat. Jsou energicky i finančně vyčerpaní, neví, co se bude dít druhý den, jsou z velké části odkázáni na vnější pomoc, a tudíž nemají ani sílu investovat do zkrášlení svých stávajících obydlí.

„Vyhodili nás s partnerkou ze dne na den z tabákárny, měli jsme minimální podporu a žádnou střechu nad hlavou, jsme rádi i za tenhle brajgl, i když samozřejmě, rádi bychom žili v něčem jiným. Teď jsme rádi za to, že máme na rohlíky, pívko a tabák. Do konce měsíce se musíme vystěhovat kvůli psovi i odsud. Pravidla jsou tvrdě nastavený. Já pak nastupuju na léčbu, ale partnerka, to nevím, kam půjde.“⁴³

Z počátku jsme mluvili hlavně s lidmi neromského původu. Na Romy si nestěžovali. „Romové jsou tady v menšině, myslím 3-4 rodiny, víc ne, a ani tady nedělají bordel. Za to bílí ty jo. Je to dům hrůzy. Není tady k žití, radši se opijeme nebo si něco dáme, než abychom snášeli tuhle realitu. Nemáme tady žádný klid ani prostor. Jen tenhle kamrlík, do kterýho ale furt někdo chodí, ani už neklepají, chtějí tohle pak zase něco jinýho. Dokonce i hlídka sem zajde někdy i v půl jedenácté večer, vystraší nás a hledá tady něco. Důstojnost k člověku jim

⁴² Zdroj: Respondentka, 32 let, Třebišovská.

⁴³ Zdroj: Respondent, 55let, Třebišovská.

*nic neříká. Fakt se mi z toho chce občas brečet.*⁴⁴

Z dalších výpovědí tohoto páru vyplynulo, že se na ubytovně často setkávají s potyčkami. Drogy zde představují denní chléb, dealuje se všude, jak v bytových jednotkách, tak na chodbách či přímo ve vchodu do ubytovny. Dle výpovědi již citovaného páru převažuje hlavně pervitin: „Frčí hlavně na perníku, stříkačky tady nacházíme běžně. Já si taky občas dám, proto to vím, teď jdu ale na léčbu, už se toho chci zbavit.“⁴⁵ Velkou roli v jeho rozhodnutí hráli prý pracovníci Prostoru plus, kteří jsou podle jeho slov „naprostý profesionálové“. Přímo do ubytovny prý moc sociálních pracovníků nezachází. Pokud někdo chce nějakou službu, dochází sám do sídla organizace. Někteří jedinci však odmítají využívat služby organizací typu Oblastní Charita nebo Prostor plus z důvodu stigmatizace. „Hned by si o nás všichni mysleli, že jsme na dně.“⁴⁶ Tento postoj se objevuje u účastníků výzkumu často. Obavy ze stigmatizace a tendence nepřipouštět si reálnou situaci jsou u lidí sociálně vyloučených či ohrožených sociálním vyloučením časté.

Mezi obyvateli ubytovny Třebišovská jsme hned z počátku terénního výzkumu v této lokalitě objevili cenné informátory. Byli jimi žena a muž neromského původu tvořící nemanželský pár. Oba dva byli ve středním věku. Tento pár nám velice ochotně vyprávěl vše o dění na ubytovně. O tom jaká zde panuje atmosféra, jaké mají vztahy Romové s neromskými sousedy, o drogové scéně na ubytovně a o rozšiřující se prostituci přímo na ubytovně. Prostituce se netýká prý pouze dospělých žen, ale i velmi mladých dívek. Buďto chodí ony za zákazníky, pokud jsou hodně mladé a nechtějí, aby to jejich rodiče věděli nebo byli u samotné realizace zakázky, anebo chodí zákazníci za ženami „domů“. Zákazníci jsou jak muži z Třebišovské, tak z jiných míst.

*„Vyskytuje se tu i prostituce, třeba ta ženská nad náma, ta tam má každý den jiný chlápky. Bere za jedno přespání pětistovku, to ty mladší ty jsou ještě levnější. Chce třeba na cigára, tak jde za tím starým, nějak mu vyhoví a on jí dá, co chce. Je to tu fakt síla.“*⁴⁷

Mimo jiné se jak pár, tak i další oslovení shodli na tom, že zde nemají žádný klid a soukromí. Některé citace již zazněly výše (viz srovnání obyvatelky, která prošla více ubytovnami v podkapitole věnované ubytovně Okál) jiné uvádíme k dokreslení tíživé atmosféry: „Je tu neustálý křik, pořád po vás někdo něco chce.“⁴⁸ „Je to peklo, občas se někdo nasere a hodí například televizi nebo počítač z okna a vůbec ho ani v nemějším nezajímá, kdo pod tím oknem stojí, třeba tam zrovna nějaké děcko, ale to ty lidi nezajímá.“⁴⁹

⁴⁴ Zdroj: Respondentka, 38 let, Třebišovská.

⁴⁵ Zdroj: viz pozn. 36.

⁴⁶ Zdroj: viz pozn. 37.

⁴⁷ Zdroj: viz pozn. 36.

⁴⁸ Zdroj: viz pozn. 37.

⁴⁹ Zdroj: viz pozn. 36.

Pohledy na situaci v ubytovně se mohou různit. Rozdíly v pohledu mohou být způsobeny i jinou zkušeností v době realizace terénního výzkumu, různými migračními proudy lidí na okraji společnosti, dobou, ve které jsme rozhovory realizovali, změnou nastavení pravidel ubytovny či změnou politiky vedení města i vedení městské ubytovny.⁵⁰

Nicméně ačkoliv se pohledy na situaci na ubytovně v Třebišovské ulici mohou různit, výstupy a doporučení zůstávají stejná. Je důležité nepodceňovat situaci v lokalitách, které se zdají být na první pohled v pořádku. Důležitý je pravidelný monitoring ze strany poskytovatelů sociálních služeb a institucí zabývajících se sociální integrací a intenzivní spolupráce právě s lidmi v SVL.

Enormně důležitá je v tomto případě prostupnost bydlení a možnost zaměstnatelnosti těchto osob, dále práce na oddlužení jedinců i rodin. Detailněji rozebereme problematiku bydlení, která nám bude sloužit jako stěžejní téma pro případovou studii.

8.3 Migrační procesy a jejich motivace

Zachytit situaci v sociálně vyloučených lokalitách je občas velmi náročné, jelikož způsob života obyvatel SVL je do značné míry hodně nestabilní. Obyvatelé SVL žijí mnohdy ze dne na den a často ani neví, kde se budou vyskytovat v nadcházejících měsících. U obyvatel SVL „je tato nestabilita v jejich životech určitou konstantou“⁵¹. ASZ provedla jako první detailní mapování migrace, mapování situace v jednotlivých sociálně vyloučených lokalitách a navrhla řešení v kontextu širšího mikroregionu. Tomu odpovídalo následně i zaměření OPLZZ na NZDM Klubus a terénní služby na ubytovnách.

Sílicím trendem posledních několika let je již zmíněná migrace neškaredických Romů do kutnohorských ubytoven. Tato migrační vlna byla způsobena převážně zadlužeností Romů vůči obci, následnou exekucí a prodejem nemovitostí.

V některých případech docházelo k meziměstské migraci. Jak z předchozího šetření, tak i z šetření současného je zaznamenáván pohyb sociálně vyloučených osob mezi Kutnou Horou, Čáslaví a Kolínem. Z rozhovorů vyplynulo, že největší migrace proběhla v posledních letech z místní části Neškaredic právě do centra Kutné Hory. Tento trend byl zmíněn též v předešlé analýze, v současné době se však ještě zintenzivnil. Z obou dvou šetření je patrné, že převážná většina neškaredických Romů byla nucena se přestěhovat na ubytovny, zejména na soukromou ubytovnu Lorec, kde bylo ještě místo. Kapacity městský ubytoven (Okál,

⁵⁰ Rozhovory probíhaly ve všední den navečer v období extrémních teplot (38° C), téměř všichni oslovení dostali ten měsíc výpověď z ubytovny. Někteří toho samého roku obdrželi i výpověď z Philipp Morris, kde probíhaly personální změny. To mělo následně vliv na zmiňovaný „vyhazov“ z ubytovny. Dotyční jedinci neměli finanční zdroje na placení měsíčního poplatku za ubytovnu, často ilegálně ubytovávali i své známé, kteří byly v podobné situaci a tudíž byli nuceni dle nastaveného řádu ubytovnu opustit.

⁵¹ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2013): Situační analýza sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory se zaměřením na potřeby lidí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Město Kutná Hora.

Trebišovská) byly kompletně naplněny a většina příbuzných, ke kterým by za jiných okolností šli tito jedinci v bytové nouzi bydlet, byla ve stejné nepříznivé situaci.

Dynamika vnitroměstské i regionální migrace obyvatel Kutné Hory ohrožených sociálním vyloučením, která je těsně spjatá s jejich bytovou situací a zadlužeností, byla identifikována jako téma, jež do velké míry definuje problematiku sociálního vyloučení ve městě, a které se jeví jako jednou z prioritních témat případové studie. Adekvátní bydlení je jedním ze základních předpokladů uspokojivé existence člověka. Pokud není tato elementární potřeba naplněna, dochází pak ke frustraci, rezignaci a pocitu zmaru. Krom toho dlouhodobější neúspěch v nacházení adekvátního bydlení vrhá tyto osoby do určité „pasti“, do tzv. izolovaného prostředí, které disponuje bytovými a ubytovacími kapacitami určenými pouze sociálně vyloučeným. V případě Kutné Hory to jsou zejména již zmíněné městské či soukromé ubytovny. Existence tohoto uzavřeného systému vede k typickým migračním pohybům v rámci jednotlivých měst, regionů i celé ČR. Charakteristické je, že pohyby obyvatel nejsou většinou motivovány pracovními příležitostmi, ale právě faktory souvisejícími s ubytováním. Typicky to z jedné strany („push faktor“) bývá ztráta dosavadního ubytování (např. z důvodu zadluženosti) a na druhé straně („pull faktor“) se objevuje příležitost získat bydlení na jiném místě – stále v rámci popsaného izolovaného a segregujícího systému – za akceptovatelných podmínek. Tyto podmínky jsou utvářeny politikou města, způsobem výplaty sociálních dávek a také praktikami soukromých majitelů bytů a ubytoven (viz ubytovna Lorec). Jako další migrační trend se jeví odliv romské populace do zahraničí (např. Velká Británie či Kanada). V minulosti jsme se hlavně setkávali s migrací za účelem žádosti o azyl (převážně do Kanady), v současné době převažuje migrace pracovní či migrace za účelem sloučení rodiny (spíše Velká Británie). Občas dochází i k odstěhování se na Slovensko za rodinou, tato migrace je většinou způsobena zhoršenou bytovou situací, tudíž zde převládá „push faktor“.

8.4 SVL v Kutné Hoře – shrnutí

Pokusíme se zde shrnout základní poznatky o sociálně vyloučených lokalitách v Kutné Hoře a okolí. Za sociálně vyloučené lokality lze v současné době považovat hlavně městské a soukromé ubytovny v Kutné Hoře. V Neškaredicích se vyskytují poslední dvě romské domácnosti, ty však nevykazují ve všech ohledech rysy sociálního vyloučení. V jedné domácnosti se vyskytuje jeden člověk, druhá domácnost má deset členů. Tato rodina je velice aktivní a iniciativní. Stejně tak nejeví úplně známky finanční nouze.⁵² Zato v Kutné Hoře na ubytovnách Lorec, Trebišovská a Okál žije v současné době dohromady více jak 400 lidí a je naprosto zřejmé, že tyto lokality tvoří centra sociálního vyloučení v Kutné Hoře. Tyto lokality jsou výrazné a terénními pracovníky zmapované, dochází zde i do určité míry k intervenci ze strany sociálních pracovníků. Hůře uchopitelní jsou však jedinci (popřípadě nukleární rodiny), kteří jsou rozptýlení po celém městě a kteří např. nejeví na první pohled

⁵² Zdroj: Informace z rozhovorů a zúčastněného pozorování.

prvky sociálního vyloučení. Často z různých důvodů svojí situaci neřeší s institucemi, tudíž jim není ani možné nabídnout „pomocnou ruku“. Těchto jedinců je podle posledních odhadů až 250, zdroje staršího rázu uvádějí kolem 70 osob.⁵³

Velice hezky vystihli realizátoři předchozí analýzy rozdíly sociálně vyloučených lokalit vesnického typu a sociálních lokalit ve městě. Důležitým faktorem se nám jevily tyto rozdíly: *„První typ charakterizuje komunitní povaha sousedských vztahů, navíc podpořená příbuzenskými vztahy. Většina společenského života se odehrává venku na veřejných prostranstvích. Obyvatelé žijí ve špatně udržovaných domech, které jsou zpravidla v osobním vlastnictví (...). Ubytovny naopak představují výrazně anonymní prostředí. Sousedé mezi sebou nevytvářejí silnější pouta, jednak z důvodu časté změny osazenstva, jednak z obav a podezíravosti, kterou vůči sobě chovají. Většinu času tráví obyvatelé ve svých buňkách, za zdmi ubytovny, kterou opouštějí jen zřídka. Když už, tak by ji nejraději opustili nadobro.“*⁵⁴

⁵³ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2013): Situační analýza sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory se zaměřením na potřeby lidí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Město Kutná Hora a Akční plán sociálního začleňování pro Kutnou Horu na červenec 2013 až červen 2014.

⁵⁴ Viz Štěpánková, H., Vališ, D. (2013): Situační analýza sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory se zaměřením na potřeby lidí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Město Kutná Hora.

9 Případová studie – Bydlení

Zadání pro případovou studii bylo upřesněné pracovníky ASZ na prvním kontrolním dni. Problematice bydlení se v rámci lokálního partnerství věnovala širší pozornost. Dlouhodobý cíl 1 ve schválené strategii zněl: „*Město Kutná Hora bude vytvářet bytovou politiku zaměřenou na nízkopříjmové skupiny obyvatel na základě situačních analýz a dlouhodobé koncepce*“. Kromě snahy o zlepšení neutěšené bytové situace v SVL Kutná Hora zde tedy byla i snaha aplikovat dlouhodobější systémová opatření. Z tohoto důvodu je hlubší pohled v této kapitole věnován situaci v samotné Kutné Hoře, neboť v sociálně vyloučených lokalitách této obce se žádná speciální koncepční opatření neaplikovala. Informace o současném stavu lokalit a úrovni bydlení v nich uvádíme v kapitole 8.

9.1 Výchozí situace

Klíčovým sektorem, od kterého se z našeho pohledu odvíjí celá řada faktorů ovlivňující životní podmínky v celé jejich šíři, a zároveň se vztahující k přístupu ke kapitálu (finančnímu, sociálnímu, vědomostnímu atd.), je jednoznačně sektor bydlení. To je v rámci sociálně vyloučených lokalit v Kutné hoře v zásadě dvojího typu. Prvním typem je bydlení ve vlastním obydlí. Nicméně tato obydlí se v kumulované formě nachází v lokalitách, kde jsou Romové a jiní obyvatelé této lokality segregováni a jsou tak jistým způsobem znevýhodněni (vysokou nezaměstnaností v dané lokalitě, negativním tlakem vyvíjeným ze strany majoritní společnosti, složitou dostupností vzdělání a přístupu k potravinám /absence obchodů/ apod.). Takovým případem je v Kutné Hoře místní část Neškaredice, kde však z původní rozsáhlé romské enklávy zůstaly již pouze dvě rodiny, které obývají dvě domovní jednotky. Ostatní rodiny byly vystěhovány z důvodu exekuce, mnohdy vzniklé z nedorozumění (komunikačního a kulturního nedorozumění, z nichž nejčastějším bylo neporozumění podmínkám dluhů a půjček, které zapříčiňují dluhy nejčastěji, jak vyplývá z rozhovorů s respondenty, či neplacení služeb, jako např. odvážení odpadu).

Tyto rodiny byly vystěhovány do ubytoven, které tvoří druhý a zároveň nejrozšířenější typ sociálně vyloučených lokalit. Dělí se na dva typy. Prvním typem jsou městské ubytovny, jejichž životní podmínky – a to jak materiální (fyzické), tak i emoční (vztahové) mezi jednotlivými bytovými (rodinnými) jednotkami – jsou z emického i etického hlediska výrazně lepší, než jak je tomu na ubytovnách soukromých. V případě městských ubytoven tak byla respondenty kritizována hlavně velikost přidělených jednotek na počet obyvatel. Velikost je nedostatečná, a to navzdory tomu, že několik celých bytových jednotek již několik měsíců zeje prázdnotou. Druhým typem ubytoven jsou ubytovny soukromé, které jsou z hlediska podmínek bydlení příslovečnou poslední štací. V tomto ohledu se zdá, že se prozatím kroky vedené ke zlepšení stávající tíživé situace příliš neprojevíly.

Určitým mezistupněm mezi městským bytem na jednom konci a soukromou ubytovnou s „příšernými“ životními podmínkami (strach ze sousedů a z nezvaných hostů,

vybydlené a neopravované společné místnosti, plíseň v bytových jednotkách apod.) na konci druhém jsou městské ubytovny. Z prozkoumání životních podmínek vyplývajících a přínáležejících k sektoru bydlení tak vyplývá, že v této otázce je třeba se zaměřit v první řadě na kontrolu a zlepšení podmínek soukromých ubytoven a na straně druhé na oddlužení, aby k propadům do soukromých ubytoven nedocházelo. Proces vedoucí k oddlužení se podle respondentů v době působení ASZ výrazně zpřístupnil, a to díky zkvalitnění sociálního poradenství poskytovaného terénními pracovníky OCH KH a pracovníky MÚ. Nicméně je otázkou, zda nám neposkytli rozhovor právě jenom ti respondenti, kteří mají s ASZ a dalšími typy institucí dobrou zkušenost, zatímco ti, kolem nichž exekutoři krouží, se možná z tohoto důvodu rozhodli rozhovory nepodat. Takováto spekulace je však ryze nepodložená, „tvrdá data“ jsou uvedena výše v kapitole o projektech zaměřených na zlepšení ekonomické situace obyvatel SVL. Každopádně se domníváme, že další kroky v systematické práci s oddlužením (včetně edukace jak se vyvarovat dluhů), by měly být nadále v zorném úhlu města a měly by být realizovány na všech možných institucionálních úrovních (nejen na úřadech a při sociální práci s jednotlivými rodinami, ale i například v rámci školního vyučování, mimoškolních aktivit apod.). Tyto aktivity našťěstí již běží a doufejme, že v rámci udržitelnosti projektů budou fungovat i nadále. Je nutné systémově řešit zadlužování u města. Protože dluhy u města mají obyvatelé SVL převážně za neplacení poplatků za komunální odpad, tak zůstává otázkou, zda netransformovat systém svozu odpadu, aby zaplacení poplatků za tyto služby nebyly důvodem k exekuci a následné ztrátě domova. Souhlasíme s názorem H. Štěpánkové, že celý systém kolem svozu odpadu je zjevně špatně nastaven.

Překážkou k získání městských, sociálních či tzv. startovacích bytů je tak především zmíněná zadluženost a z malé části i neporozumění systému jejich přidělování.

9.2 Vznik a hodnocení podkladových analýz

V říjnu 2011 vznikl výzkum bytových potřeb pro město Kutná Hora⁵⁵, který široce mapoval situaci na bytovém trhu ve městě Kutná Hora. Navrhovaná řešení daného výzkumu sledovala čtyři hlavní cíle:

- 1) popis vlastnické struktury bytového fondu města, privatizačních záměrů města a dosavadních přístupů města k řešení zadlužování;
- 2) zmapování bytových potřeb obyvatel Kutné Hory, kteří mají na volném trhu ztížený přístup k adekvátnímu bydlení z důvodů výše příjmů, etnicity nebo specifických zdravotních a sociálních potřeb;
- 3) navržení variantních řešení bytových potřeb osob bezprostředně ohrožených procesy sociálního vylučování;

⁵⁵ Návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových obyvatel města Kutná Hora ve vztahu k využití objektů bývalých kasáren v ulici Kouřimská.

4) identifikace aktuálně a výhledově dostupných zdrojů financování.

Tento obsáhlý materiál přinesl ve své úvodní části popis situace na trhu s bydlením v Kutné Hoře v kontextu rozvoje města, na který navázal přehled bytových potřeb cílových skupin, a na závěr byly formulovány návrhy možných opatření v této oblasti ze strany města Kutná Hora. Je nutné zdůraznit, že dokument se nezabýval pouze sociálně vyloučenými osobami z definovaných lokalit, příp. Romy, na které byla primárně zaměřena pozornost města při spolupráci s ASZ, ale i dalšími ohroženými skupinami – příjemci sociálních dávek, domácnostmi starobních důchodců, domácnostmi (dlouhodobě) nezaměstnaných, domácnostmi samoživitelů (samoživitelek) a domácnostmi tvořenými nekvalifikovanými pracujícími.

Pro svůj široký záběr a kvalitu zpracování byl dokument kladně přijat a vytvořil základ pro možnou budoucí koncepční práci.

Další materiál, který nám poskytl dobrý přehled o tom, jaké jsou pro změnu potřeby sociálně vyloučených v oblasti bydlení, byla situační analýza z roku 2013.

Akční plán sociálního začleňování města Kutná Hora pro období červenec 2014 až červen 2015 nám pro změnu nabídl vize a hlavní cíle odborníků zabývajících se bytovou strategií v této obci. Prioritou v této oblasti je Zpřístupnit bydlení nízkopříjmovým skupinám obyvatel a zajistit služby sociální prevence – pomoc osobám v nepříznivé sociální situaci a v krizi spojené se ztrátou bydlení. Na základě podkladových materiálů a výzkumu bytových potřeb z roku 2011, vznikla v srpnu 2012 bytová koncepce, která je hodnocena všemi aktéry jako zásadní počín v procesu sociálního začleňování. Hlavním iniciátorem a subjektem, který vedl realizaci těchto změn v bytové politice, byla ASZ.

9.3 Změna dostupnosti bydlení pro lidi ze SVL

V oblasti bydlení nastaly po nástupu ASZ v Kutné Hoře výrazné změny. Většina aktéru vnímá tento vliv co do změn v procesu sociálního začleňování za zásadní. Pracovní skupina bydlení ve spolupráci s odborem správy majetku zevrubně zmapovala současný bytový fond, zjistila a analyzovala potřeby obyvatel města v oblasti bydlení. Pro definici cíle koncepce vycházel pracovní tým z analýzy současného stavu. V průběhu práce na koncepci byla již průběžně realizovaná některá konkrétní opatření, která tvůrci koncepce navrhovali.

Byla to zejména úprava podmínek výběrového řízení na startovací byty, vytvoření podmínek pro výběrová řízení pro přidělování sociálních bytů bez zdražení nájemného, nebo nastavení „dluhové amnestie“, tj. úprava podmínek pro neplatiče nájemného, kteří se dokáží jednorázově vypořádat s dlužnou částkou a nový systém jim umožní na základě této skutečnosti zásadně snížit výši poplatku z prodlení.

Zásadním způsobem se příprava koncepce dotkla snížení počtu malometrážních bytů nabízených k prodeji či k dražbě nájemného. Část těchto bytů byla již v průběhu druhého pololetí vyřazena z této nabídky a přeřazena do kategorie sociálních bytů pronajímaných na

základě nových níže uvedených pravidel. Proběhlo již několik výběrových řízení pro přidělování bytů a dle názorů aktérů z pracovní skupiny, byly získány cenné zkušenosti. V majetku města zůstává více než 500 bytů.

Jeden z hlavních cílů, které si mimo jiné poskytovatelé sociálních a souvisejících služeb v rámci komunitního plánování dali, je: *„Zajištění služeb sociální prevence – pomoc osobám v nepříznivé sociální situaci a v krizi spojené se ztrátou bydlení.“* Služby budou poskytovány cílové skupině, tedy osobám ohroženým sociálním vyloučením a krizí, osobám bez přístřeší a osobám, které jsou ztrátou bydlení ohrožené. V Kutné Hoře není pobytové zařízení s navazující sociální službou, které by řešilo bydlení osob z cílové skupiny, neexistuje nabídka vybraných forem bydlení. Opatření, která vedou k naplnění cíle, plánují s otevřením dvou azylových domů, jednoho pro matky s dětmi a jednoho pro muže, dále noclehárny pro muže a zvláště pro ženy. Je nutné zmínit, že tento cíl se v komunitním plánování objevuje již dlouhodobě⁵⁶, ale nikdy nedošlo k jeho naplnění. Bývalý lokální konzultant V. Lesák upozorňuje, že se navíc od té doby změnila zkušenost a z dnešního pohledu to ani není prospěšný cíl. Spíše než stavby a provoz velmi nákladných azylových domů by se mělo cílit na dostupné byty s intenzivní sociální podporou. V Kutné Hoře se ovšem nepodařilo najít provozovatele, který by nabízel služby podpory v bydlení.

Cíle komunitního plánování se do značné míry shodují s cíli akčního plánu LP. Konkrétně druhý cíl v oblasti bydlení – problematika spojená se ztrátou bydlení se shoduje s cílem 5.2 pracovní skupiny Osoby ohrožené sociálním vyloučením a krizí 3. Komunitního plánu města Kutná Hora.

Oblastní charita Kutná Hora provozuje ve městě noclehárnu pro muže, jejíž kapacitu se v předchozím období podařilo rozšířit. Výše jmenovaná pracovní skupina komunitního plánu se shodla na potřebnosti zřízení azylového domu pro muže a pro ženy s dětmi, noclehárny pro ženy a zvláště muže a zavedení systému prostupného bydlení. Překážkou je však zajištění potřebných finančních prostředků.

Detailní popis prostupného bydlení nastíníme v níže uvedených kapitolách.

9.3.1 Noclehárny

Noclehárna je první „štací“ v řetězci prostupného bydlení. Je to takzvaná záchytná stanice lidí bez přístřeší, první krok k získání „domova“ a zároveň základní kámen k vytvoření nových podmínek pro důstojnější život. V noclehárně krom získání střechy nad hlavou, dochází i k jisté psychické úlevě. Klient naváže kontakt se sociálními pracovníky, kteří mu nabídnou pomocnou ruku.

Jedna noclehárna v Kutné Hoře již existuje. Dokonce se v loňském roce rozšířila její kapacita o několik dalších lůžek. Je však otevřena pouze mužům. Chybí krizová lůžka pro

⁵⁶ Azylový dům pro matky s dětmi v minulosti v Kutné Hoře již byl, ale musel být zavřený kvůli nevyhovujícímu stavebnímu stavu objektu.

ženy, což je zásadní nedostatek v poskytování provizorního přístřeší. Zároveň je to logicky i hlavní úkol obou dvou platforem zabývajících se sociálním začleňováním (najít prostory noclehárny pro ženy a realizátora projektu). Předpokládaným realizátorem je OCH KH popřípadě i jiné NNO. Ideálním prostorem je budoucí sídlo azylového domu pro ženy s dětmi, o kterém se zmíníme níže.

9.3.2 Azylový dům pro matky s dětmi

Zřízení azylového domu pro matky s dětmi bylo vyvoláno velikostí cílové skupiny sociálně vyloučených osob v Kutné Hoře. Projekt chtělo město Kutná Hora řešit stavbou nového azylového domu financovaného z externího projektu – mělo se jednat o součást projektu „Rozvoj služeb a sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory“. Očekával se provoz azylového domu po dobu min. 10 let po jeho dokončení, provoz sociálně aktivizační služby umístěné v AD s fakultativní službou předškolního a školního klubu, k dispozici mělo být 18 bytů. Zahájení poskytování sociální služby azylového bydlení bylo plánováno na léto 2015. Jak se uvádí v evaluaci celého projektu, z výstavby azylového domu nakonec sešlo. Důvodem byl časový skluz, který vznikl při přípravě projektu, a u azylového domu by hrozilo, že „termín zprovoznění budovy bude spadat do doby po možnosti financovat výstavbu z investičního projektu a po ukončení neinvestičního projektu“. Sociálně aktivizační služba nakonec vznikla nezávisle na AD.

9.3.3 Azylový dům pro muže

Potřeba zřízení dalšího azylového domu pro muže je vyvolána velkou cílovou skupinou osob bez přístřeší – mužů, navíc by mohla vzrůst v případě, že dojde k vybudování AD pro matky s dětmi a následnému rozdělení rodin. Předpokládaná kapacita má být 10 bytů čili 20 osob. Zatím se projekt nachází v přípravné fázi (nalezení vhodné budovy k rekonstrukci na AD, nalezení možnosti financování stavby). V případě realizace projektu bude možnost poskytnout ubytování a sociální službu osobám bez přístřeší na přechodnou dobu, roztržené rodiny budou moci s pomocí řešit svou situaci a zároveň ve městě ubude počet osob bez přístřeší.

Významným cílem města Kutná Hora v sociálním začleňování je nastolení funkčního systému prostupného bydlení, respektive postupné zavádění systému prostupného bydlení do praxe, jeho praktická realizace ve všech stupních: noclehárna, azylové domy, ubytovny, sociální byty, nájemní byty. Noclehárny a azylová zařízení jsme již probrali v předchozích dvou podkapitolách. Nyní přejdeme na městské ubytovny a na městské byty.

9.3.4 Navazující bydlení – prostupné bydlení

S cílem zpřístupnit bydlení nízkopříjmovým skupinám obyvatel vznikla jako poradní orgán Rady města Kutná Hora již zmíněná bytová komise. Nejdříve byla zpracována výše uvedená bytová koncepce, v rámci které byla stanovena pravidla pro přidělování městských bytů různých kategorií (startovací, sociální...). Konkrétní statistiky výběrových řízení jsou dle

informací předsedkyně bytové komise M. Hebrové následující. Do 25 výběrových řízení se přihlásilo 133 uchazečů (počet přihlášek celkem), z čehož romští uchazeči podali celkem 10 přihlášek (někteří uchazeči si podávali přihlášku opakovaně, ale jsou započítáni pouze jednou). Z této skupiny uchazečů byla uzavřena jedna nájemní smlouva, jednalo se o matku samoživitelku. Samoživitelky či samoživitelé jako další specifická skupina podali celkem 40 přihlášek (někteří uchazeči si podávali přihlášky opakovaně nebo do více výběrových řízení, ale jsou započítáni pouze jednou). Z této skupiny uchazečů bylo uzavřeno 14 nájemních smluv k bytům. Senioři nebo jednotlivci podali celkem 33 přihlášek (i v této skupině si podávali uchazeči přihlášky opakovaně nebo do více výběrových řízení, ale jsou započítáni pouze jednou). Z této skupiny uchazečů se uzavření nájemní smlouvy dočkalo sedm osob (dvě nájemní smlouvy se seniory, tři nájemní smlouvy s invalidními důchodci a dvě nájemní smlouvy s pracujícími). Konečně manželské nebo partnerské páry s dětmi podaly celkem 19 přihlášek (i v této skupině si podávali uchazeči přihlášky opakovaně nebo do více výběrových řízení, ale jsou započítáni pouze jednou). Z této skupiny byly uzavřeny tři nájemní smlouvy. Bohužel se přesně nedá zpětně určit počet zájemců, kteří podávali přihlášky z ubytoven, neboť se v jejich případě neshodují adresy bydliště.

„Město KH má dvě sociální ubytovny ve kterých bydlí lidé, kteří se dostali do nějaké tíživé situace, ať už neplacením nájemného nebo v exekuci přišli o bydlení. Cílem bylo, aby byly ubytovny dostupné. Zmapovali jsme, kolik bytů město vlastní, jaké je složení lidí, kteří v těch bytech bydlí a pak se začala dělat výběrová řízení na sociální byty. Dělá se to každé tři měsíce – tři byty různých velikostí se nabízí na sociální bydlení. Tzn. že je tam nějaké nájemné, které není příliš vysoké, a služby. Takže jsou dvě skupiny – sociální byty a ubytovna. I z těch ubytoven se nám někteří posunuli do sociálního bytu. Ještě máme startovací byty – tj. bydlení maximálně na dobu sedmi let, pro lidi do 35 let.“⁵⁷

Z výše popsaných momentálních stavů ubytoven je zřejmé, že je situace stále neutěšená. Do daných lokalit sice pravidelně dochází terénní pracovníci a před některé z ubytoven, kde je vyšší počet dětí a mladistvých a kde si to situace žádá, dojíždí NZDM Klubus, aby však nastala výraznější změna, musíme počítat s dlouhodobým procesem ve všech rovinách začleňování.

9.3.5 Sociální bydlení

Do této kategorie patří startovací byty – pronajímané na základě výběrových řízení dle pravidel pro obsazování startovacích bytů odsouhlasených usnesením rady města č. 424/12 dne 30. 5. 2012. V současné době je šest startovacích bytů v ulici Vojtěšská 19. Podrobnosti o obyvatelích těchto bytů nepovažujeme vzhledem k jejich malému počtu za vhodné k zveřejnění.

Pravidla pro obsazování startovacích bytů byla vytvořena v průběhu přípravy bytové koncepce a odsouhlasena radou města. Pracovní skupina navrhla zrušit podmínku danou

⁵⁷ Zdroj: M.Hebrová, předsedkyně bytové komise.

pravidly pro obsazování startovacích bytů týkající se trvalého bydliště v Kutné Hoře s tím, že možnost přihlásit se do výběrového řízení na startovací byty by mohli mít i uchazeči, kteří nemají trvalé bydliště v Kutné Hoře. Občané Kutné Hory by byli zvýhodněni vyšším počtem bodů. *„Nebude to ale samozřejmě na úkor Kutnohořanů, ti budou při výběrovém řízení bodově zvýhodněni,“* ujistil nyní již bývalý místostarosta Jiří Franc v rozhovoru pro Kutnohorské listy dne 3. 4. 2013.

Do kategorie startovacích bytů navrhuje pracovní skupina kromě bytů již vyčleněných (č. 1, 2, 4, 5, 8, 16 v ul. Vojtěšská 19) byty, které zůstaly v majetku města v již zprivatizovaných domech, případně další byty dle návrhu bytové komise s tím, že navrhujeme výši nájmu 45,00 Kč/m² s možností zvyšování o inflaci. Pokud zhodnotíme dosavadní přístup města, považujeme tuto myšlenku za realistickou.

Mezi sociální byty řadí koncepce bytové politiky výše zmíněné startovací byty, byty pro seniory neboli byty zvláštního určení a byty „dle sociální potřeby“, určené právě lidem ohroženým sociálním vyloučením, kteří však musí splňovat určitá pravidla, jako je například nezadluženost vůči městu. Dluh vůči městu je však často největší bariérou lidí ohrožených sociálním vyloučením k získání sociálního bydlení.

Počet sociálních bytů se měl zvýšit jejich výstavbou v budově bývalých kasáren v ulici Kouřimská. Proti tomuto plánu se ale postavil místní obyvatelé. O projektu mluvilo více respondentů, ale všichni si přáli v tomto případě zachovat anonymitu. Je veřejným tajemstvím, že projekt *„zanikl kvůli tlaku místní honorace, která bydlí nedaleko těchto objektů“*, jak se vyjádřil jeden z respondentů. Ze stejného důvodu došlo i ke zrušení zdejší bývalé vodohospodářské ubytovny, která se sice transformovala na běžnou ubytovnu, ale standard bydlení zde byl na nejvyšší úrovni v rámci celého města. Tento příklad ilustruje, že snaha o posun může lehce narazit na odpor místních obyvatel proti plánované změně.

Projekt byl zamítnut v září 2012 s doporučením: *„V případě bezúplatného převodu části bývalých kasáren do majetku města bude nutné vypracovat samostatnou studii – projekt, na konkrétní využití objektu a celého získaného území. Studie by měla nabídnout více variant využití, případně bude vhodné zadat studii více autorům. Výsledek by měl rovněž vytvořit a respektovat urbanistickou vizi celé lokality v dlouhodobějším kontextu.“*⁵⁸

9.3.6 Shrnutí případové studie

Vytvoření koncepce bytové politiky je první krok k realizaci prostupného bydlení. Systém prostupného bydlení je dlouhodobý proces, jehož cílem je postupně začlenit jedince do společnosti v oblasti bydlení, tak aby si v závěrečné fázi dokázal udržet bez výraznějších problémů nájemní byt a byl schopný si vytvořit domov se všemi aspekty, které tento fenomén v ideálním případě charakterizuje.

Systém prostupného bydlení napomáhá zároveň těm, kteří usilují o integraci, aby se

⁵⁸ Zdroj: Bytová koncepce města Kutná Hora, 2012.

vymanili z prostředí, v němž nechtějí žít. Tím, že zohledňuje individuální volby a schopnosti nájemníků, systém napomáhá sociální mobilitě a prostorové dekoncentraci obyvatel sociálně vyloučených lokalit. Jeho využití rovněž omezuje migraci zadlužených rodin do nevyhovujících ubytoven.

Koncept systému dostupného bydlení v podání, které je běžně aplikované v západních zemích a začíná se integrovat i do našeho systému sociálního začleňování by měl obsahovat jak v praxi, tak i po teoretické stránce tyto stupně.

1. krizové bydlení – okamžitá pomoc ve chvíli nouze
2. tréninkové bydlení – pro domácnosti, které mají základní předpoklady k dlouhodobému udržení si nájemního bydlení, ale potřebují tyto kompetence a návyky za odborné asistence upevnit
3. dlouhodobé bydlení – bydlení, jehož parametry jsou nastaveny tak, aby umožnilo zajištění dlouhodobého důstojného bydlení cílové skupině.

Je zřejmé, že zavedení systému dostupného bydlení je proces na dlouhou dobu, stejně tak jako jakákoliv jiná rozsáhlejší strukturální změna ve společnosti. Obec Kutná Hora má v tomto směru stále ještě mezery. Chybí zde noclehárny pro ženy a matky s dětmi a azylový dům pro ženy a matky s dětmi, zároveň však potřeba těchto služeb vysoce stoupá. Další mezeru shledáváme v absenci tréninkového bydlení pro sociálně ohrožené jedince či rodiny s dětmi či vytvoření asistence pro uživatele sociálního bydlení. Rovněž je z našeho pohledu nezbytné rozšířit kapacity sociálního bydlení ve všech kategoriích, pro nás jsou však prioritní byty dle „sociální potřeby“. Aby mohlo sociální bydlení fungovat, muselo by mít 2. a 3. stupeň výrazně širší než vstupní krizové bydlení, jinak je postup znemožněn. Tuto snahu částečně znemožnili občané Kutné Hory žijící poblíž plánované výstavby sociálních bytů v budově bývalých kasáren v ulici Kouřimská, kteří protestovali proti tomuto plánu. Projekt byl v září 2012 zamítnut.

I přes kladné přijetí bytové koncepce poskytovateli sociálních a souvisejících služeb i pracovníky na MÚ (viz Vznik a hodnocení podkladových analýz) musíme v závěru upozornit na určité nedostatky této koncepce. Považujeme za důležité se detailněji v koncepci věnovat právě skupině obyvatel, kterým je primárně tato koncepce určena a to lidem sociálně vyloučeným. Koncepce se věnuje spíše mladým rodinám a lidem nad 65 let, kteří taktéž patří do nízkopříjmové skupiny obyvatel. Dle našeho názoru a zaměření evaluace by však měla být pozornost směřována i tímto směrem.

Téměř žádný projekt nemůže fungovat bez informovanosti cílové skupiny o jeho realizaci a zahájení. Proto i zde je nezbytné informovat nízkopříjmovou skupinu obyvatel o nových možnostech v oblasti bytové politiky. Na tuto potřebu bylo upozorňováno již v první evaluaci a poté také v revidovaném Strategickém plánu při odchodu ASZ, situace se však výrazně nezměnila. Většina respondentů o těchto možnostech neví, respektive ze všech dotazovaných obyvatel sociálně vyloučených lokalit nebyl ani jeden, který by věděl o změně

pravidel k získání sociálního bydlení, tudíž je naprosto nezbytné, aby cílová skupina byla dostatečně informována o jakékoliv činnosti realizované ze strany poskytovatelů sociálních a souvisejících služeb.⁵⁹

⁵⁹ Samozřejmě, počítáme i s tou variantou, že obyvatelé SVL byli informováni terénními pracovníky o nových možnostech v oblasti sociálního bydlení, ale pod lavinou všech informací, tyto změny nestihli zaznamenat, popřípadě nám je z různých důvodů nechtěli říci. V mnoha případech může nastat skepse z důvodu absence pozitivních výsledků.

10 Shrnutí a doporučení

10.1 Shrnutí

Jak bylo již výše uvedeno, ze strany města bylo hlavní očekávání spolupráce s ASZ nastartování pozitivních změn v sociálně vyloučených lokalitách a lokalitách sociálním vyloučením ohrožených. Aktéři dotčení touto problematikou (vedení obce, zástupci vzdělávacích institucí či poskytovatelé sociálních služeb) potřebovali návod, jak v celém procesu sociálního začleňování postupovat.

Zpočátku sloužilo lokální partnerství především k revizi a shrnutí aktivit jednotlivých pracovních skupin. Následně vznikaly během strategického plánování nové společné cíle i individuální cíle pro jednotlivé skupiny, které byly shrnuty v Akčních plánech sociálního začleňování města Kutná Hora pro jednotlivá období. Později se ustanovily nové platformy jako je např. sociální a bytová komise, které svou činností zčásti nahradily pracovní skupiny a lokální partnerství, které mělo i nadále existovat jako samostatný subjekt pod koordinací již zmiňované V. Piskačové. Reálně tato platforma ale ustrnula a nadále není životaschopná, stejně tak jako jednotlivé pracovní skupiny. V. Piskačová neměla následovnou koordinaci LP v projektovém popisu pracovní pozice a tudíž LP ani PS nesvolávala. Tyto aktivity byly částečně nahrazeny jinými subjekty, jako např. bytová či sociální komise.

První dva roky působil v roli lokálního konzultanta V. Lesák. Z výpovědí všech oslovených aktérů působí jako velmi kompetentní osoba. Po V. Lesákovi nastoupila M. Skočovská, která je vnímaná též velmi pozitivně a profesionálně, ale již s menší schopností přesvědčit partnery ke spolupráci, zato dle názorů některých aktérů měla přirozenou autoritu mezi Romy (i pro její dobré komunikační vlohky a znalost romštiny). Následovala vzdálená podpora, která je hodnocená ze strany aktérů spíše slabě. Je možné, že zde byla jiná očekávání a došlo k určitému nepochopení, o co vlastně v programu vzdálené podpory jde. Většina aktérů již v kontaktu s ASZ není. Několikrát byl zmíněn názor, že ASZ působila na partnery příliš direktivně, jejich cesty se rozcházely, přesto však vnímají spolupráci s ASZ a celkově působení ASZ jako velmi důležité (hlavně pro nastartování změn).

Součástí činnosti ASZ ve městě Kutná Hora byla též příprava strategie na období po ukončení spolupráce. Ta byla postavena hlavně na těchto změnách: Vytvoření a posílení dlouhodobě udržitelných platforem, které by nadále řešily problematiku sociálního začleňování, zejména propojením LP s již existujícími skupinami v Kutné Hoře. a) Pracovní skupiny zaměstnávání a prevence sociálně-patologických jevů se sloučily se skupinou Komunitního plánování pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a krizí a pracovní skupina vzdělávání se skupinou Komunitního plánování pro rodiny s dětmi a mládež. b) Příkladem možné cesty dlouhodobé udržitelnosti byly změny v oblasti bydlení. Formulování a kontrola nad zaváděním sociální bytové politiky spadají do oblasti pracovní skupiny bydlení, která byla jmenována radou města a změněna na bytovou komisi. Dále vytvoření projektového týmu na

MÚ a postupné budování kapacit, předávání know-how a jiných potřebných informací týkajících se sociálního začleňování.

Hlavními pilíři efektivních integračních mechanismů v procesu sociálního začleňování ve městě Kutná Hora jsou platformy existující již před zahájením spolupráce s ASZ popřípadě vzniklých v období spolupráce bez přičinění ASZ či v přímé návaznosti na působení ASZ. a) Prvním pilířem je komunitní plánování poskytovatelů sociálních a souvisejících služeb, které funguje již od roku 2005. b) Druhým pilířem je projekt „Rozvoj služeb a podpora sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených obyvatel Kutné Hory“. c) Dále jednotlivé komise při Radě města Kutná Hora – sociální komise a bytová komise, vzniklé v návaznosti na působení ASZ. d) Strategie rozvoje školství – na zpracování této koncepce se podílelo město Kutná Hora, organizace Eduin a ostatní subjekty působící v oblasti školství. Tito aktéři byly zároveň součástí pracovní skupiny vzdělávání a např. Projekt „přípravná třída na ZŠ Kamenná Stezka“, vznikl v přímé návaznosti na strategické plánování LP. e) A Koncepce prevence kriminality – která je dílem pracovní skupiny pro prevenci kriminality města Kutná Hora. Tato koncepce byla platná na období 2012–2015 a navazuje na ní koncepce prevence kriminality platná na období dalších čtyř let. V první fázi po odchodu ASZ se scházela pod koordinací V. Piskačové i pracovní skupina prevence kriminality za účelem realizace akčního plánu na období 2014 – 2015, v současné době však není aktivní.

Odchod ASZ z Kutné Hory probíhal postupně. V. Lesák předával agendu M. Skočovské, poté bylo pokračování zajištěno MÚ Kutná Hora (jmenovitě V. Piskačová). Dle informací od P. Zítové určité aktivity pokračovaly až do komunálních voleb. Obecně vzato, největší motivace a energie byla vnímána právě na začátku spolupráce, pro obě strany byla spolupráce něčím novým, inspirativním, tvůrčím. Energie a motivace fungovat stále ve stejném seskupení po odchodu V. Lesáka a M. Skočovské prudce klesla a po komunálních volbách se vytratila úplně. Aktéři fungují v jiných funkčních skupinách a platformách, které zastávají podobnou roli jako PS v rámci LP a jsou uvedeny výše.

Schopnost obce pokračovat v začleňování a využívat nástroje ASZ je popsána v konkrétních dopadech jednotlivých projektů. Celkově z rozhovorů s aktéry poskytujících v obci Kutná Hora sociální a související služby vyplynul fakt, že aktéři posuzují spolupráci s ASZ jako velký přínos v nastartování změn a v prohloubení komunikace určitých důležitých subjektů v procesu sociálního začleňování. Následnou spolupráci vnímají naopak jako ne zcela zdařilou. Přístup Agentury působil na některé aktéry trochu nevyrovnaně, respektive spíše direktivně, hlavně kvůli požadavkům, které dle výpovědí nebylo možné splnit. Dalším zádrhelem ve spolupráci byl dle názorů přísně nastavený byrokratický aparát v posledních obdobích spolupráce.

V bodech uvádíme stručný souhrn projektů vzniklých ve spolupráci s ASZ, samostatně realizovaných či vzniklých v návaznosti na působení ASZ.

- **Oblast vzdělání:** Přípravná třída na ZŠ Kamenná stezka – v návaznosti na přímou spolupráci s ASZ, Projekt DODO - dobrovolníci doučují – podpořeno

městským grantem, projekt SOŠ a SOU pro popularizaci řemesel

- **Oblast děti a mládež:** NZDM Klubus – též v návaznosti na spolupráci s ASZ, Klub Maják, Klub Kotva – samostatný projekt Oblastní Charity Kutná Hora, SAS – sociálně aktivizační služba
- **Oblast sociálně patologické jevy a prevenci kriminality:** Asistenti prevence kriminality – v rámci spolupráce s ASZ
- **Oblast zadluženosti a nezaměstnanosti:** Sociální podnik Eko-ano – formálně vzniklo nezávisle na ASZ, ale byla zde velice úzká spolupráce s lokálním konzultantem V. Lesákem, Veřejně prospěšné práce – Technické služby – Nezávisle na ASZ, nemají s ní ani žádné zkušenosti, spíše panovala nedůvěra vůči ASZ, ASZ byla přítomna prolinkování na firmu Eko-ano, Pracovní poradenství v oblasti ilegální práce na MÚ – v návaznosti na působení v lokálním partnerství, Rubikon centrum – pracovní agentura pro motivované osoby s kriminální činností, plus projekt „Jak na dluhy“, formálně nezávisle na ASZ, i když obě organizace úzce spolupracují, Dluhová poradna KH – existovala již dříve, později financovaná ze vzniklého projektu
- **Oblast sociálně-právního a pracovního (karierního) poradenství:** odborné poradenství pro mladistvé (převážně k získání prvních pracovních zkušeností a návyků, brigády, jak napsat životopis, získat práci, studium SOU, aj.) v Klub Maják a Klub Kotva, středisko Racek – odborné sociální poradenství a její fakultativní služby odborného – všechny tyto služby zařituje Oblastní Charita Kutná Hora, vznikly nezávisle na ASZ, ale pracovníci byli součástí LP a tudíž vývoj těchto služeb byl spjat s cíli strategického plánování LP; posílení služeb a jejich další financování bylo podpořeno projektem ASZ
- **Oblast terénní práce:** rozšířena v rámci Oblastní Charity KH o dva plné úvazky, zároveň i vznikly dva plné úvazky na MÚ – v návaznosti na LP a jeho strategické plánování – vždy vliv projektu iniciovaného ASZ

Stručné shrnutí dopadů působení ASZ v obci na obyvatele SVL

Výrazný dopad na obyvatele sociálně vyloučených lokalit měly převážně tyto projekty (výše uveden detailnější popis projektů a jeho dopad na obyvatele SVL):

- Přípravná třída na ZŠ Kamenná Stezka – vliv ASZ
- NZDM Klubus – vznik během působení ASZ
- Rozšíření terénní služby v Oblastní charitě KH, MÚ – vliv ASZ
- Zavedení SAS – vliv ASZ
- Asistent prevence kriminality – vliv ASZ

- realizace *Koncepce bytové politiky*, vznik bytové komise – vznik působením ASZ
- Sociální podnik Eko-ano – vliv ASZ

10.2 Závěr

V závěru bychom rádi upozornili, jak může být i přes veškeré prosociální snahy i aktivity cesta sociálního začleňování obtížná. Už jenom pohledy na celou problematiku se v celé společnosti značně liší. Názorové spektrum je velice široké a začíná od silně extremistických, rasistických a xenofobních tendencí, pokračuje přes integraci, která vyžaduje určité závazky a určité přizpůsobení a přiklání se spíše ke snahám o asimilaci, až po apel pro vzájemnou inkluzi. Některé názory se přiklání k tomu, že idea „normálního“ je právě tou mřížkou, která sama produkuje jinakost dané minority a její sociální exkluzi, jiné že je přirozené se obávat z jinakosti, která ohrožuje klid, svobodu a bezpečnost určité společnosti. Obavy z jinakosti bývají u lidí časté, vyvolávají pocit ohrožení vlastních hodnot, zvyků, vzorců chování a struktur, o které se daná společnost opírá a cítí se v ní bezpečně a příjemně. Proto společnost vyžadují po jedincích i skupinách, které vykazují prvky minority, aby tento hodnotový, kulturní a jazykový svět většinové společnosti následovaly. Tato cesta je často nelehká a proto vyžaduje určitou pomoc právě od majority. V našem případě mluvíme převážně o systémové pomoci, která se však neobejde bez přirozeného lidského (nesystémového) přístupu. Často se však právě s tímto přístupem z řad majoritní společnosti nesetkáváme, to pak způsobuje sváry a nezdařené plány v procesu začleňování, stejně tak jako u projektu „Kouřimská“, o kterém jsme se zmiňovali v případové studii o bydlení. Tudíž je nezbytné částečně i majoritní společnost vychovávat k interkulturní popřípadě „intersociální“ senzitivě, která vede k vyšší toleranci a solidaritě vůči jedincům a skupinám pohybujících se na okraji společnosti. Vnímáme to i jako doporučení pro budoucí spolupráci ASZ z obcí, která se potýká s problémy sociálního vyloučení – zaměřit se i na změnu přístupu většinové společnosti k jinakosti, minoritám a problematice sociálního vyloučení.⁶⁰

Další aspekt, který by zlepšil situaci obyvatel v SVL je určitě větší podpora terénních sociálních služeb, které umožní pracovat s uživateli přímo v jejich přirozeném prostředí a mnohem snáze se dostanou k jejich potřebám. Ty často nebývají vyslyšeny. Dialog, který vede k určité změně, si žádá určitou vyrovnanost. Nelze jen přicházet k obyvatelům sociálně vyloučených lokalit a dávat jim recept na začleňování, o který navíc často ani nejeví zájem.⁶¹

Na závěr závěru bychom rádi upozornili na důslednější spolupráci poskytovatelů

⁶⁰ Problematiku sociálního vyloučení vnímáme jako komplexní problém, který se vyskytl na určitém místě v určitý čas a je způsoben mnoha aspekty, nejenom neschopností dané vyloučené skupiny se přizpůsobit, proto je nezbytné přistupovat k pozitivním změnám z více stran. (široká veřejnost, minorita, odborníci aj.)

⁶¹ Tento přístup jsme vyzorovali nezávisle na tomto šetření, nemusí to však být příklad terénních pracovníků v KH, Ti naopak, co jsme zjistili z rozhovorů s nimi, volí spíše vyrovnanější přístup (uživatel služby – poskytovatel služby = partneři).

sociálních a souvisejících služeb a města v oblasti dostupného bydlení. Celkově vnímáme sociální politiku v obci Kutná Hora jako dobře nastavenou, i když v některých směrech neudržitelnou (např. pouze jedna aktivní základní škola). Kromě změny vedení města, které již nejeví tolik zájmu o tuto problematiku, směřují veškeré subjekty podílející se na procesu sociálního začleňování k vynikající praxi, která může být dobrým příkladem praxe pro ostatní obce. Je však důležité, aby se změnila situace sociálního bydlení. Z našeho pohledu je nezbytné, aby ve městě fungovala služba, která poskytuje krizová lůžka pro ženy a azylové zařízení pro matky s dětmi a rozšířila lůžka pro muže. Dále, aby docházelo k prohloubení komunikace a spolupráce mezi jednotlivými subjekty poskytující ubytování (NNO, město, soukromé subjekty), zlepšily se podmínky na ubytovnách a „nezavíraly se před problémy, které tam vznikají, oči“⁶² a v neposlední řadě aby se rozšířila kapacita sociálních bytů (ideálně) úměrně s potřebou žadatelů.⁶³

⁶² V rámci zúčastněného pozorování během našeho šetření jsme nabili dojem, že je vedení města mírně lhostejné vůči tomu, co se děje na městských i soukromých ubytovnách a vůči faktu, že podmínky, ve kterých rodiny s dětmi na ubytovnách žijí, jsou značně nevyhovující.

⁶³ Chápeme, že tento požadavek je spíše idealistický, ale je dobré k němu minimálně směřovat.

11 Literatura a prameny

11.1 Literatura, dokumenty a internetové stránky

- Statistiky ČSÚ. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistiky>
- Akční plán sociálního začleňování pro město Kutná Hora na období červenec 2013 až červen 2014.
- Štěpánková, H., Vališ, D. (2013): Situační analýza sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory se zaměřením na potřeby lidí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Město Kutná Hora.
- Demografické informační centrum, o.s. (2012): Evaluační zpráva lokality Kutná Hora.
- Štěpánková, H., Vališ, D. (2015): Závěrečná evaluace projektu „Rozvoj služeb a podpora sociální integrace obyvatel sociálně vyloučených lokalit Kutné Hory“.
- Štěpánková, H.: Analýza školské sítě ve městě Kutná Hora a návrh podpory vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, ASZ
- GAC (2006): Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.
- Bytová koncepce města Kutná Hora, 2012
- Akční plán sociálního začleňování pro město Kutná Hora na období červenec 2014 až červen 2015
- Komunitní plán sociálních a souvisejících služeb města Kutná Hora na období let 2014-2016
- Návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových obyvatel města Kutná Hora ve vztahu k využití objektů bývalých kasáren v ulici Kouřimská
- <http://kh.charita.cz/>
- <http://www.prostor-plus.cz/>
- <http://www.zsks.kutnahora.cz/>
- <http://www.zsks.kutnahora.cz/>
- http://www.mu.kutnahora.cz/data/pageadds/1736_Ko.pdf
- <http://www.rubikoncentrum.cz/>

11.2 Oslovení aktéři

- Rozhovor s R. Otrubou a P. Zítovou (ředitel OCH KH a vedoucí Racka) – červen 2015
- Rozhovor s J. Francem, (bývalý místostarosta KH)červen 2015

- Rozhovor s M. Hebrovou (předsedkyně bytové komise, odborná poradkyně při MPSV, působila v několika pracovních skupinách)
- Rozhovor s V. Marečkem (zástupce velitele Městské policie KH)
- Rozhovor s R. Kuncem (vedoucí služby NZDM Klubus)
- Rozhovor s bývalým lokálním konzultantem V. Lesákem
- Rozhovor s ředitelem ZŠ KS V. Šnajdrem
- Rozhovor s ředitelem Technických služeb KH J.Jägerem
- Rozhovor s jednatelem firmy Eko-ano s.r.o. M. Horváthem
- Rozhovor s regionální vedoucí PMS E. Filipovou
- Rozhovor s obyvateli Neškaredic
- Rozhovory s obyvateli SVL v Neškaredicích
- Rozhovory s respondenty žijícími na Ubytovně Lorec
- Rozhovory s respondenty žijícími na ubytovně Okál
- Rozhovory s respondenty žijícími na ubytovně Třebišovská
- Rozhovory se zaměstnanci Eko-ano
- Rozhovory s respondenty, kteří si chtějí zachovat zcela anonymitu